శ్రీరస్తు.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అయం సిద్ధాన్తబిన్దుః.

శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య

శ్రీవిశ్వేశ్వరభగవత్పాదశిష్య శ్రీమధుసూదన

సరస్వతీవిరచితః,

శ్రీజ్ఞానఘనేంద్రస్వామినామంతేవాసినా

బ్రహ్మశ్రీ

తండిగుంట, పట్టాభిరామదీక్షితేన

చెన్ననగరాభరణాయమాన

శారదాంబావిలాసముద్రాయన్త్రే

ముద్రాపితో విజయతాంతరామ్.

౧౮౯౩ సం॥

కళాచతుష్టయమేతత్. ౪

వమివాయం పురుషవితాపృథావం తావనుసంచరతిస్వ[illegible]ంతంచబుద్ధ్యా
తంచేత్యాద్యా స్త్వంపదవాచ్యార్థస్యసమర్థకాః [illegible]ంవిజ్ఞానమ
యః ప్రాణేషుహృద్యంతర్జ్యోతిః పురుషః సదృష్టేద్రష్టాంపశ్యే ది
త్యాదయస్తులక్ష్యార్థస్య తేన ప్రథమమవాంతరవాక్యాభ్యాం పూర్వ
యోః శుద్ధయోర్జీవబ్రహ్మణో స్తత్త్వమస్యాది వాక్యముఖ్యార్థస్యథా
నుపపత్త్యాలక్షణయాస్మిన్నో పపత్తిః - సుషుప్తౌనిర్వికల్పకసాక్షిణ
తన్మాత్రానుభవాంగీకారాచ్చ అద్వితీయబ్రహ్మవిజిజ్ఞాసయిషయా ప్రవృత్తా
నాంసత్యజ్ఞానాదిపదానాముపాధివిశిష్టచైతన్య శక్తత్వేపి చైతన్యమా
త్రేతాత్పర్యాణత త్రైవతదంశేసంసారరోద్భ్వారాచ్చ - ఇచ్ఛంతి న్యా
కాళాదిపదాదపినిర్వికల్పకం స్మరణం తాత్పర్యాధీనత్వా చ్ఛబ్దవృత్తేః॥
ఏతేనప్రమితిప్రమాత్రోర్మహావాక్యార్థబోధభానమపాస్తం - అసం
ప్రజ్ఞాతసమాధేః శ్రుతిస్మృతిసిద్ధత్వాచ్చేతి పారోక్ష్య సద్వయత్వా
భ్యాంనచతత్త్వం పదార్థమాత్రానుభవాదేవకృత కృత్యతా - జా
త్యర్థభేదావభాసాచ్చ పౌనరుక్త్యం లక్ష్యస్య చార్థస్యైకత్వాద
ఖండార్థతా - పదజన్యస్మరణస్య నిర్వికల్పకే వాక్యార్థానుకూల
స్య నిర్వికల్పకత్వం అనుభవవదేవావిరుద్ధం - సవికల్పకే వాక్యార్థ
బోధేవ సవికల్పకపదార్థోపస్థితిరంగం - ప్రకృతేచనిర్వికల్పకో వాక్యా
ర్థబోధ స్తస్యైవ ప్రమాత్వేనా జ్ఞాననివృత్తి సావధ్యాదలోనలక్ష్య
తావచ్ఛేదకవంతరేణ లక్షణానుపపత్తిః - ప్రకృతివాక్యార్థానుకూల
పదార్థోపస్థితేరిప శక్తిలక్షణాసాధ్యత్వాత్ - ననుపేహ వేదాంత
వాక్యాభ్యేవపదార్థోపస్థి[illegible] బోధానతిరిక్తస్యవప్రా
మాణ్యాత్తేనా జ్ఞాన[illegible] కింవిచారేణేతి చేత్స
త్యం వేదాం[illegible] మాత్రమాన్యాన్నిర్వికల్పకమాత్మసాక్షా
త్కారంజనయంతి తథాపి తస్యాఖండబుద్ధిరూపత్వాది విప్రతిపత్తిజసంశ
యప్రతిబంధేనా జ్ఞాననాశకత్వసామర్థ్యాత్ - విచారేణతాసంశయ
నివృత్తౌ నిరపవాదమజ్ఞాననివృత్తిరితిసంశయ విధమాత్వాదివిప్రతిపత్తి

నిరాకరణార్థం చ విచార ఆరభ్యతే। తత్ర త్వంపదార్థే ప్రథమం విప్రతి
పత్తయః ప్రదర్శ్యంతే-తత్పదార్థస్య శాస్త్రతాత్పర్యవిషయతయా
భ్యర్హితత్వేపి త్వంపదార్థస్య శాస్త్రఫలమోక్షభాగితయా తతోభ్య
ర్హితత్వాత్-తత్ర దేహాకారపరిణతాని చత్వారి భూతాన్యేవ త్వం
పదార్థ ఇతి చార్వాకాః చక్షురాదీనీంద్రియాణీత్యపరే ముఖ్యప్రాణ ఇత్యన్యే
మన ఇత్యేకే ప్రాణ ఇత్యన్యే క్షణికవిజ్ఞానమితి సుగతాః శూన్యమితి మా
ధ్యమికాః దేహాతిరిక్తో దేహపరిమాణ ఇతి దిగంబరాః కర్తా
భోక్తా జడోణురితి వైశేషికతార్కికప్రాభాకరాః జడబోధాత్మక ఇ
తి భాట్టాః భోక్తైవ కేవలబోధాత్మక ఇతి సాంఖ్యాః పాతంజలాశ్చ అపి
ద్యయా కల్పితకర్తృత్వభోక్తృత్వాదికః పరమానందబోధ ఏ
వేత్యౌపనిషదాః ఏవంనానావాదినాం ప్రత్యగాత్మని త్వంపదార్థే వాదివి
ప్రతిపత్తిభిః సందిగ్ధం తం ప్రత్యగాత్మానం విశోధయితుమాహ
భగవానాచార్యః॥

శ్లో॥ న భూమిర్న తోయం న తేజో న వాయుర్న ఖం నేంద్రియం
వా న తేషాం సమూహః॥ అనైకాంతికత్వాత్సుషుప్త్యే
కసిద్ధస్తదేకోవశిష్టః శివః కేవలోహమ్॥ ౧

అహమహం ప్రత్యయాలంబనం వస్తు ఏకోద్వితీయః అవశిష్టః సర్వద్వైత
తదాధ్యాసబాధేపి శివః పరమానందబోధరూపః శ్రుతిప్రమాణకరూప
త్వాత్ కేవలః సర్వధర్మశూన్యః తేనాద్వితీయః సర్వప్రమాణాబాధ్యః పర
మానందబోధ ఏవాహం ప్రత్యయాలంబనమిత్యుపనిషదః ఏవ శ్రేయో
నిశ్చయః ఏతమపలంబనాయోచితవాదిమతాని పృథ్వ్యాదిపృథక్త్వమంగీకృ
త్యవాదం నిరాకరోతి న భూమిర్న తోయం న తేజో న వాయుర్న ఖమితి అ
హమితి సర్వత్ర నిషేధః సంబధ్యతే యథా భూమిః నాహం న భవామి
యోహం సోహం భూమిర్న భవామీతి చ ప్రసిద్ధం వ్యాప్త్యా నావా. ప్ర
త్యక్షః యుక్త్యపవాదినాం ప్రత్యేకం భూమ్యాదిరూపత్వం శ్రుత్యాపి పృథక్
సంఘాతస్యైవ తదవస్థాంగనాత్- తత్ప్రతిషేధాత్ అవశిష్టస్య ...

త్వంచమతత్వాభ్యుపగమప్రసంగేనచ సంయోగాదిసంబంధా నభ్యుపే
గమాత్ సంహంత్రభావాచ్చ సంఘాతోనోపపద్యత ఇత్యభిప్రేత్య ప్ర
త్యేకభూతనిరాకరణేన భౌతికదేహాత్మవాదోనిరాకృతః- యద్యపిభూ
తచతుష్టయతత్త్వవాదినోమతే ఆవరణాభావత్వే నాభిమతస్య స్థిరస్యా
సతఆకాశస్యశేషోనుపాదానత్వం తథాపి సిద్ధాంతేతస్యభావత్వం దే
హోపాదానత్వాద్యంగీకారాత్ తత్రాప్యాత్మత్వప్రసక్త్యా తన్నిరా
కృతంఅథవానవాయురిత్యంతమేవ దేహాత్మవాదస్య నిరాకరణంనఖమి
తిశూన్యవాదస్య ఖశబ్దస్య శూన్యవాచకత్వాత్- నేంద్రియమితిప్రత్యేక
మింద్రియాణాంనిరాసః నతేషాంసమూహఇతి మిళితానాం భూతా
నాందేహావయవాకారేణ పరిణతానామింద్రియాణాంచ మిళితానాం
నిరాసఃపూర్వం సంఘాతమనభ్యుపగమ్య ప్రత్యేకంభూతాః నిరాకృ
తానిఇహనాసంఘాతమభ్యుపగమ్యనిరాకృతానీతిభేదఃభూతనిరాకర
ణేన భౌతికయోః ప్రాణమనసోర్నిరాసః మనోనిరాకరణేన మనోవృ
త్తేఃక్షణికవిజ్ఞానస్య దేహాతిరిక్తస్య కర్తృత్వభోక్తృత్వాదివిశిష్టస్యచ
నిరాసఃసిద్ధాంతేఇచ్ఛాసుఖాదీనామంతఃకరణాశ్రయత్వాభ్యుపగ
మాత్- కామసంకల్పాదీన్ప్రకృత్యమనఏవేతిశ్రుతేః తేన దేహమారభ్య
కేవలభోక్తృత్వ పర్యంతానాం తత్తద్వాద్యభ్యుపగతానా మనాత్మ
త్వంప్రతిజ్ఞాతంభవతి- తత్రహేతుమాహ అనైకాంతికత్వాదితి వ్యభి
చారిత్వాత్- వినాశిత్వాదితియావత్ - ఆత్మనోదేశకాలా పరిచ్ఛిన్న
త్వాత్తత్పరిచ్ఛిన్నానాం ఘటాదివదనాత్మత్వాత్ - ధ్వంసప్రాగభావ
యోశ్చగృహీతుమశక్యత్వాత్ అనాత్మనాంజడత్వాత్స్వభిన్నస్యచాత్మ
త్వాభావాత్ ఆత్మనఏకత్వేపిసుఖదుఃఖాద్యాశ్రయాంతఃకరణానాం భే
దాభ్యుపగమా ద్వ్యవస్థోపపత్తేః స్వేనైవ స్వాభావగ్రహణే విరో
ధాత్ గ్రాహ్యకాలె గ్రాహకాసత్వాత్ గ్రాహకసత్వే గ్రాహ్యాభా
వాత్- కృతహాన్యకృతాభ్యాగమప్రసంగాచ్చ నతస్యధ్వంసప్రాగభా
వౌ సద్రూపస్యాత్మనః సర్వత్రానుగమాచ్చ నాత్యంతాభావసంభవః

ద్వైతస్యమిథ్యాత్వేనాధిష్ఠాన సత్తాదాత్మ్యాపన్నతయైవసిద్ధత్వాత్-
శుక్తిరజతాదివదధ్యస్తస్య తత్రాత్యన్తాభావానుపపత్తిః తేనఆత్మా
నాభావప్రతియోగీ అభావ ప్రతియోగినశ్చ దేహేంద్రియాదయస్తేన
తేనాత్మనః కింతు స్వప్రకాశబోధరూప ఆత్మని అద్వైతేఽనాద్య
నిర్వచనీయావిద్యాకల్పితా అనిర్వచనీయా ఏవేతిసిద్ధాంతరహస్యం। నను
బోధరూపఆత్మేతిత వాభ్యుపగమాత్సుషుప్తౌ చ బోధాభావాత్ గాఢం
మూఢోహమాసంనకించిదవేదిషమితి సుప్తోత్థితస్యపరామర్శాత్ కథ
మవ్యభిచారిత్వం తస్యేత్యాశంక్యాహ సుషుప్త్యేకసిద్ధఇతి అయమర్థః ఆ
త్మనస్సుషుప్తిసాక్షిత్వాన్నతత్రతదభావః అన్యథా మూఢోహమాస
మితి పరామర్శానుపపత్తేః మాన్యమానమిత్యే మేయానాంవ్యభిచారిత్వే
పితద్భావాభావసాక్షిణః కాలత్రయేప్యవ్యభిచారాత్ నను ప్రమాత్రే
యః ప్రమాతాస ఏవకర్తా భోక్తా ప్రదీపవత్స్వపరసాధారణ సర్వ
భాసకశ్చేతి ఘటాదివత్ సాక్షీ సాపేక్షఇతిచేన్న వికారిత్వేనస్వవికార
సాక్షిత్వానుపపత్తేః దృశ్యస్యద్రష్టృత్వానుపపత్తేః ప్రమాతుశ్చ పరి
ణామిత్వేనదృశ్యత్వాదేకస్యకూటస్థస్యైవ సర్వసాక్షిత్వాత్ ఏకః కూ
టస్థోఽధర్మకః సాక్షీనాంగీక్రియతే ప్రామాణికత్వాదితిచేత్ న- తమే
వభాంతమనుభాతి సర్వం తస్యభాసా సర్వమిదంవిభాతి నదృష్టేర్ద్ర
ష్టారంపశ్యేః అదృష్టోద్రష్టా నాన్యోతోస్తి ద్రష్టేత్యాదివదతా వేదాంత
ప్రమాణగణేనతస్యైవ సర్వసాక్షిత్వాభిషిక్తత్వాత్ ననుమహాదే
తదింద్రజాలం ప్రమాత్రేయాంకూటస్థాన్విహాయ కూటస్థమప్రమాత్రే
యమేవప్రమాణరాజః సర్వసాక్షిణంకరోతీతిబాఢం- ఇంద్రజాలమేత
త్స్వప్నవదవిద్యావిలసితత్వాత్ తథాపిదృశ్యస్యఘటాదివజ్జడత్వేన క
థంప్రమాత్రేయస్యమితిచేన్న దర్పణాదివత్స్వచ్ఛత్వేనచిత్ప్రతి బింబ
గ్రాహిత్వాచ్చిత్తాదాత్మ్యాధ్యాసాత్ ననునీరూపస్య నిరవయవస్య
కథంప్రతిబింబ ఇతిచేత్ నాత్రానుపపత్తిః భ్రమహేతూనాం విచిత్ర
త్వాత్ జపాకుసుమరూపస్య నీరూపస్యాపిస్ఫటికాదౌ ప్రతిబింబదర్శ

జ్ఞానభేదప్రతీతేః వస్తుతస్తు జ్ఞానం ఇత్యేక స్వరూపావగమాత్ త
దుత్పత్తివినాశ ప్రతీత్యోశ్చ అవశ్యం కల్ప్యవిషయ సంబంధవిషయతయా
ప్యుపపత్తే రుపాధి పరామర్శ మంతరేణాప్యేకస్యైవ ఘటాద్యాపాంత
రభేద ప్రతీతి స్తత్ప్రతిబంది గ్రహ సంభవాత్ ఆకాశకాల దిశామపి
నానాత్వాపత్తేశ్చ కర్తృత్వాదేర్వాస్తవత్వే నిర్మోక్షప్రసంగా
త్స్వప్రకాశానభ్యుపగమేచ జగదాంధ్య ప్రసంగాత్ పరమప్రేమా
స్పదత్వేనచ నిత్యానందరూపత్వాన్నిర్ధర్మక నిత్యసుఖాత్మకఏవ ఆత్మే
త్యౌపనిషదః తస్మాత్పరిశేషాద్భ్రాంతిరియమితి స్థితే తత్కారణ మపి
యోగ్యంకాచిత్కల్పనీయకల్ప్యమానంచతదద్వితీయాత్మన్యధ్యస్తత్వా
ద్ధర్మిగ్రాహకమానేనసిధ్యతీతి నజానామీతిసాక్షిప్రతీతి సిద్ధమనిర్వా
చ్యమజ్ఞానమేవ తత్ నచేదసుఖాభావరూపం జ్ఞానస్యనిత్యత్వేన తదభావా
నుపపత్తేరిత్యుక్తత్వాత్ ధర్మిప్రతియోగిజ్ఞానాభ్యాంచ వ్యాఘాతాప
త్తేః స్వాపేభ్రమసంశయతత్సంసారపరంపరారూపంఅపరోక్షత్వాత్
అజ్ఞానానాతీతానాగతభ్రమసంశయతత్సంస్కారాణాంపరోక్షత్వేన
జ్ఞాతుమశక్యత్వాత్ ఆవరణాత్మకత్వాత్ భ్రమోపాదానత్వాచ్చ ఆ
త్మనోఽవికారత్వాదంతఃకరణాదేశ్చ తజ్జన్యత్వాత్ దేవాత్మశక్తిం
స్వగుణైర్నిగూఢామితిగుణవత్త్వశ్రుతేశ్చ మాయాంతు ప్రకృతిం విద్యా
న్మాయినంతుమహేశ్వరంఇంద్రోమాయాభిః పురురూపఈయతేఅనృతే
నహిప్రత్యూఢాఃనీహారేణప్రావృతాఃభూయశ్చాంతేవిశ్వమాయానివృ
త్తి రిత్యాది శ్రుతేశ్చ మాయా అవిద్యా అనిర్వాచ్యమజ్ఞానం తత్తస్య
జ్ఞానప్రవర్తకంచాజ్ఞానమేవస్యాదధ్యాసేకారణం నత్వాత్మాశయా
దిదోషప్రసంగః అనాదిత్వేనతస్యానాశాత్ అనాదిత్వేప్యుత్పత్త్యభావాత్
స్వప్రకాశాత్మనఏవ తదపి రూపత్వాత్తేః జ్ఞానాధ్యాసవిశిష్టే చైతన్యే
అహంకారాధ్యాసస్తద్విశిష్టే కామసంకల్పాదీనా మహంకార ధర్మా
ణాంఇంద్రియధర్మాణాంచ కాణత్వబధిరత్వక్లీబత్వాదీనా మధ్యాసః॥
ఇంద్రియాణాంతు పరోక్షత్వాత్ నాపరోక్షధర్మాధ్యాసః ఇతిసిద్ధాం

తతః తద్విశిష్టే చ స్థూలదేహేఽధ్యాసో ధర్మపురస్కారేణైవాహం మనుష్య ఇ
త్యాకారకాత్తేన తత్స్వరూపతః అహం దేహ ఇత్యధ్యాసః తథా ప్రతీత్య
భావాత్ తద్విశిష్టే చ స్థౌల్యాదీనాం సాకల్యవైకల్యాదిధర్మాధ్యాసః ఏ
వం చైతన్యస్యాహంకారాదిషు దేహపర్యంతేష్వధ్యాసః సంసర్గతః। అ
ధ్యాసవ్యవధానతారతమ్యాచ్చ ప్రేమతారతమ్యం తదుక్తం వార్తిక
కామ్యతే విత్తాత్పుత్రః ప్రియః పుత్రాత్పిండః పిండాత్తథేంద్రియం। ఇంద్రియే
భ్యః ప్రియః ప్రాణః ప్రాణాదాత్మా పరః ప్రియ ఇతి-పిండః స్థూలశరీరం
ప్రాణోఽంతఃకరణం దేహాపేక్షయా చేంద్రియాణాం ప్రియత్వం శస్త్రవృ
ష్ట్యాదిధారాపాతే చక్షురాదీనాం మీలనదర్శనాదనుభవసిద్ధం తేనా
న్యోన్యాధ్యాసా చ్చిదచిద్గ్రంథిరూపోఽధ్యాసః ఏకతరస్యాధ్యాసాంగీ
కారేఽన్యతరస్యాభాసప్రసంగాదధ్యస్తస్యైవ భ్రమే భాననియమాత్ ఇద
రం రజతమితి సమూహాలంబన భ్రమవదవశ్యమితరేతరాధ్యాసః స
ర్వబాధావధీభూతచైతన్యపరిశేషేణ చ న శూన్యవాదాపత్తిః సత్యానృత
సంభేదావభాసత్వాదధ్యాసస్య తస్మాత్పూర్వపూర్వాధ్యాసమూల
ఏవాయముత్తరోత్తరాహంకారాద్యధ్యాసో బీజాంకురవదనాదిః అవి
ద్యాధ్యాసస్త్వేక ఏవానాదిః న త్వధ్యాసస్యానాదిత్వే స్మృతిరూపః ప
రత్ర పూర్వదృష్టావభాసః ఇతివదతా భాష్యకారేణ స్మృతిరూపత్వేన
సంసారజన్యత్వముక్తం విరుధ్యేతేతి చేత్ తేన కార్యాధ్యాసాభిప్రాయ
త్వాత్తస్య పరత్ర పరావభాస ఇత్యేతావన్మాత్రస్యైవోభయానుగత
స్వలక్షణత్వాత్ యద్వా సత్యానృతే మిథునీకృత్యేతి భాష్యవచనా
త్సత్యమిథ్యావస్తు సంభేదావభాసోఽధ్యాస ఇత్యేవ స్థితే లక్షణం తేన
కారణాధ్యాసేఽపి లక్షణావ్యాప్తిః కార్యాధ్యాసస్య చ ప్రవాహరూపేణ
బీజాంకురవదనాదిత్వాభిధానాన్న కోఽపి దోషః ఏవమధ్యాససిద్ధావేకస్యా
త్మనో జీవేశ్వరాది వ్యవస్థా మానమేయాదిప్రతికర్మవ్యవస్థా చోపపద్యతే
తథా హి అజ్ఞానోపహిత ఆత్మా అజ్ఞానతాదాత్మ్యాపన్నః స్వచిదాభా
సావివేకాదంతర్యామీ సాక్షీ జగత్కారణమితి చ కథ్యతే బుద్ధ్యుపహిత

శ్చతత్తాదాత్మ్యాపన్నః స్వచిదాభాసావివేకాజ్జీవః కర్తా భోక్తా ప్రమా
తేతిచకథ్యతే ఇతి-వార్తికకారపాదాః ప్రతిదేహంచ బుద్ధీనాం భిన్న
త్వాత్తచ్చిదాభాసభేదేన తదవివిక్తంచైతన్యమపి ప్రతీయతే అజ్ఞానస్య
తుసర్వత్రాభిన్నత్వా త్తద్గతచిదాభాసభేదాభావా త్తదవివిక్తసాక్షిచై
తన్యస్యాపకదాచిదపిభేదభానమితి అస్మింశ్చపక్షే తత్త్వమాదిపదేజహల్ల
క్షణైవ సాభాసభాస్యాపాద్యా ర్వాచ్యార్థస్యహానాత్ ఆభాసస్యా
పిజడాజడవిలక్షణత్వేనా నిర్వచనీయత్వాత్ తదుక్తం సంక్షేపశారీర
కే సాభాసాజ్ఞానవాచీయదిభవతిపునః బ్రహ్మశబ్దస్తథాహంశబ్దోహంకా
రవాచీభవతి తు జహతీలక్షణాతత్రపక్షేఇతి నచాభాసస్యైవబద్ధత్వా
త్కేవలచైతన్యస్య ముక్తత్వాద్బంధమోక్షయో ర్వైయ్యధికరణ్యస్వ
నాశార్థం ప్రవృత్త్యనుపపత్తిశ్చేతివాచ్యం కేవలచైతన్యస్యైవా భాస
ద్వారాబద్ధత్వాభ్యుపగమాత్ తదుక్తం వార్తికకారపాదైః అయమే
వహినోనర్థోయ త్సంసార్యాత్మదర్శనమితి తేనశుద్ధచైతన్యస్యాభాస
ఏవ బంధః తన్నివృత్తిశ్చ మోక్షఇతి నకించిదసమంజసం అథవా ఆ
భాసావివిక్తం చైతన్యమపి తత్త్వమాది పదవాచ్యం తేన వాచ్యైకదేశ
స్యాత్యాగ్యాదస్మిన్నపిపక్షే జహదజహల్లక్షణైవేతి నకోపిదోషః అయ
మేవపక్షఆభాసవాదఇతిగీయతే అజ్ఞానోపహితం బింబచైతన్యమీశ్వరః
అంతఃకరణతత్సంస్కారావచ్ఛిన్నాజ్ఞానప్రతిబింబితంచైతన్యం జీవఇతివి
వరణకారాః అజ్ఞానప్రతిబింబితం చైతన్యం ఈశ్వరః బుద్ధిప్రతిబింబితం
చైతన్యంజీవః అజ్ఞానోపహితంతు బింబచైతన్యం శుద్ధమితి సంక్షేపశా
రీరకకారాః అనయోశ్చపక్షయో బుద్ధిభేదాత్ జీవనానాత్వం ప్రతిబింబ
స్యచపారమార్థికత్వా జ్జహదజహల్లక్షణైవ తత్త్వమాదిపదేషు ఇమ
మేవప్రతిబింబవాదమాచక్షతే అజ్ఞానవిషయీకృతచైతన్యమీశ్వరం అజ్ఞా
నాశ్రయీభూతంచజీవఇతి వాచస్పతిమిశ్రాః అస్మింశ్చపక్షే ఽజ్ఞాన
నానాత్వాజ్జీవనానాత్వం ప్రతిజీవంచ ప్రపంచభేదః జీవస్యైవస్వాజ్ఞా
నోపహితతయా జగదుపాదానత్వాత్ ప్రత్యభిజ్ఞాచాతిసాదృశ్యాత్

ఈశ్వరస్యచ సప్రపంచజీవా ఽవిద్యాధిష్ఠానత్వేన కారణతోపచారా దితి అయమేవ చావచ్ఛేదవాదః అజ్ఞానోపహితం బింబచైతన్యమీశ్వ రః అజ్ఞానప్రతిబింబితంచైతన్యం జీవఇతివా అజ్ఞానానుపహితం శుద్ధం చైతన్యంఈశ్వరః అజ్ఞానోపహితంజీవఇతివాముఖ్యోవేదాంత సిద్ధాంత ఏకజీవవాదాఖ్యః ఇమమేవదృష్టిసృష్టివాదమాచక్షతే అస్మింశ్చ పక్షేజీ వఏవస్వాజ్ఞానవశా జ్జగదుపాదానంనిమిత్తంచదృశ్యంచసర్వం ప్రాతీతి కందేహభేదాశ్చజీవభేదభ్రాంతిఃఏకస్యైవచస్వకల్పిత గురుశాస్త్రాద్యు పబృంహితశ్రవణమననాది దార్ఢ్యాదాత్మ సాక్షాత్కారేసతి మోక్షః శుకాదీనాంచ మోక్షశ్రవణాదర్థవాదః మహావాక్యేచ తత్పదమనంత సత్యాదిపదవదజ్ఞానానుపహితచైతన్యస్య లక్షణయోపస్థాపక మిత్యా ద్యా అవాంతరభేదాః స్వయమూహనీయాః నను వస్తునివికల్పాఽసంభ వాత్ కథంపరస్పరవిరుద్ధమతప్రామాణ్యంతస్మాత్కిమత్రహేయం కిము పాదేయమితి చేన్న-కఏవ మాహవస్తుని వికల్పానసంభవతీతిస్థాణుర్వా పురుషోవా రాక్షసోవేత్యాది వికల్పస్యవస్తున్యపిదర్శనాత్ అతాత్త్విక కల్పనాపురుషబుద్ధిమాత్రప్రభవాఇయంతుశాస్త్రీయాజీవేశ్వరవిభాగా దివ్యవస్థేతి చేత్ నూనమతిమేధావీభవాన్ అద్వితీయాత్మైకత్వంహిప్రధా నంఫలవత్వాత్ అజ్ఞాతత్వాచ్చప్రమేయంశాస్త్రస్యజీవేశ్వరవిభాగాదిక ల్పనాస్తుపురుషబుద్ధిప్రభవాఅపిశాస్త్రేణానూద్యంతే తత్త్వజ్ఞానోపయో గిత్వాత్ఫలవత్సన్నిధావఫలంతదంగమితిన్యాయాత్ భ్రమసిద్ధస్యాపిశ్రు త్యాఽనువాదసంభవాత్ ఏతేనసర్వస్యాజ్ఞానేనాద్వైతజ్ఞానస్యబాధోపగ స్త ఘటాదిజ్ఞానస్యాపిఅద్వైతసన్మాత్రాంశేజ్ఞానే ప్రామాణ్యాచ్చ జ్ఞానాజ్ఞానయోఃసమానాశ్రయవిషయత్వనియమాత్ జడేచప్రమాణప్ర యోజనాభావేనాజ్ఞానానభ్యుపగమాత్ తదవచ్ఛిన్నచైతన్యాజ్ఞానాదే వతత్ప్రత్యక్షజ్ఞానవ్యవహారోపపత్తేః సర్వప్రమాణానాంచాజ్ఞాతజ్ఞాపక త్వేనైవప్రామాణ్యాత్ ఏవంవేదాంతేషుసర్వత్రైవంవిధవిరోధాఽభావమే వపరిహారః [illegible] ఉపయోగానుభవే

త్వంసోఽప్యుత్పత్తిః ప్రత్యగాత్మని॥ సా సైవ ప్రక్రియా జ్ఞేయా సాక్షీ
సాధనవస్థితేతిశ్రుతితాత్పర్యవిషయీభూతార్థ విరుద్ధత్వంచ హే
యమేవేతి శతశ ఉద్ఘోషిత మస్మాభి స్తస్మాన్నకించి దేతత్ తదేవం జీ
వస్యోపాధినాఽభిభూతత్వాత్సంసారోపలబ్ధిః పరమేశ్వరస్యతూపాధి
వశిత్వాత్ సర్వజ్ఞత్వాదికమితి సమ్యగుపపద్యతే వ్యవస్థానుభవత్వావి
ద్యావశాజ్జీవేశ్వరవిభాగవ్యవస్థా- మానమేయాది ప్రతికర్మ వ్యవస్థా
కథమితి చేత్ ఉచ్యతే దృశ్యత్వాజ్జడత్వాద్వినాశిత్వాచ్చ పరిచ్ఛిన్నాప్యవి
ద్యాఽనిర్వచనీయత్వేన విచారాసహా ఆవరణవిక్షేపశక్తిద్వయవతీసర్వ
గతంచిదాత్మానమావృణోతి అంగుళిరివనయన సన్నిహితసూర్యమండ
లం తత్ర చక్షుష ఏవావరణే అంగుళే రప్యభానప్రసంగా దధిష్ఠానావర
ణమంతరేణచ విక్షేపానుపపత్తేః తతః సాపూర్వాపూర్వ సంసార
జీవకర్మప్రయుక్తా సతీ నిఖిలజగదాకారేణ పరిణమతే సా చ స్వగతచి
దాభాసద్వారా చిత్తాదాత్మ్యాపన్నేతి తత్కార్యమపి సర్వమాభాసద్వా
రా చిదనుస్యూతమేవ తథాచ చైతన్యస్య దీపవత్స్వసంబంధసర్వభాస
కత్వాజ్జగదుపాదానచైతన్యం ప్రమాణాపేక్షాం వినైవ సర్వదా స
ర్వం భాసయత్సర్వజ్ఞం భవతి తేన న తత్ర మానమేయాదివ్యవస్థా కింతు జీ
వచైతన్యస్య బుద్ధ్యవచ్ఛిన్నత్వేన పరిచ్ఛిన్నత్వాత్ ॥ తేనచిదభివ్యక్తి యోగ్యాన
మనాంతఃకరణేన యదా యస్సంబంధం భవతి తదైతదావచ్ఛిన్నో జీ
వోఽనుభవతీతి న సాంకర్య ప్రసంగః ఏవమత్ర ప్రక్రియా శరీరమధ్యస్థితః
సర్వశరీరవ్యాపకః సత్త్వప్రాధాన్యేన సూక్ష్మపంచభూతారబ్ధోంతఃక
రణాఖ్యోవిద్యావివర్తో దర్పణాదివదతిస్వచ్ఛో నేత్రాదిద్వారానిర్గత్య
దేహఘటయోర్మధ్యే ఘటాంతో వ్యాప్య ఘటాకారో భవతి ద్రుతతామ్రాది
వత్ తస్యచ సౌరాలోకాదివచ్ఛీఘ్రమేవ సంకోచవికాసావుపపద్యేతే
సావయవత్వాత్ పరిణామినో దేహాభ్యంతరేషు వాదౌ చ సమ్యక్
వ్యాప్య దేహఘటయోర్మధ్యేఽపి చక్షుర్వదవిచ్ఛిన్నో వ్యవతిష్ఠతే తత్రదే
హాంతఃపరిణామభాగోఽహంకారాంశః కర్తేత్యుచ్యతే దేహవిషయమధ్య

పతితో దండాయమానస్తద్భాగో వృత్తిజ్ఞానాఖ్యాక్రియేత్యుచ్యతే విష
యవ్యాపకస్తద్భాగో విషయగతజ్ఞానకర్మత్వసంపాదకమభివ్యక్తియో
గ్యత్వమిత్యుచ్యతే తస్యచ త్రిభాగస్యాంతఃకరణస్యాతిస్వచ్ఛత్వాచ్చైత
న్యం తత్రాభివ్యజ్యతే తస్యాభివ్యక్తస్య చైకస్యైకత్వేప్యభివ్యంజకానాం
తః కరణభాగభేదాత్త్రిధా వ్యపదేశో భవతి కర్తృభాగావచ్ఛిన్న చిదం
శః ప్రమాతా క్రియాభాగావచ్ఛిన్న శ్చిదంశః ప్రమాణం విషయగతా
భివ్యక్తియోగ్యత్వభాగావచ్ఛిన్న శ్చిదంశః ప్రమితిరితి ప్రమేయంతు విష
యగతం బ్రహ్మచైతన్యమేవాజ్ఞాతం తదేవజ్ఞాతం సత్ఫలమిత్యుచ్యతే యస్మి
న్పక్షే అంతఃకరణావచ్ఛిన్నో జీవః యస్మింశ్చపక్షే సర్వగతోఽసంగో ఽవి
ద్యాప్రతిబింబో జీవస్తత్రోభయత్రాపి ప్రమాతృచైతన్యోపరాగా
ర్థా విషయగతచైతన్యావరణభంగార్థా చాంతఃకరణవృత్తిః యస్మిం
శ్చపక్షే అవిద్యావచ్ఛిన్నః సర్వగతో జీవ ఆవృతస్తస్మిన్పక్షే జీవస్యైవజగ
దుపాదానత్వేన సర్వసంబంధత్వాదావరణభంగార్థా వృత్తిరితి వి
వేకః నను చిదుపరాగార్థా వృత్తిరితిపక్షే స్వతోఽంతఃకరణ సంబం
ధానాం ఘటాదీనాం బ్రహ్మణశ్చ వృత్తిం వినైవ సదా భాసం
స్యాత్ నస్యాత్ చైతన్యస్యాసంగత్వాకారత్వాభావాత్తదభావాత్తదభా
వశ్చ స్వచ్ఛేపి బ్రహ్మచైతన్యావరణాత్ అనాద్యతేషు క్రియజితాదావపి
స్వచ్ఛత్వప్రమాణధర్మాదావస్వచ్ఛత్వాదావృతత్వాద్వా తేష స్వచ్ఛ
త్వాప్తలేపమానవృత్త్యాకారతా అనావృతత్వస్వచ్ఛేషు మనఃక్రియ
తాదవిద్యావృత్త్యాకారతా అనావృతత్వస్వచ్ఛేషు సుఖాదావ
తఇతి నాంతఃకరణసంబంధమాత్రేణ భాసప్రసంగ ఇతి నబ్రహ్మణః ధమా
వరణాంగీకారవద్యస్వప్రకాశేనైకజ్ఞ ప్యాతిసర్వాం స్వసంబంధసదా
భాసకత్వమాస్థేయం ఇతి అంతఃకరణావచ్ఛిన్నజీవాజ్ఞానవిషయస్యా
వృతమితి వ్యాఘాతాత్ స్వాప్రతిస్వాజగదుపాదానమితి పక్షే చిదు
పరాగార్థా ఆవరణభంగార్థా చ వృత్తిర్జీవో పాదానత్వపక్షే త్వావర
ణభంగార్థా ... నాం ... నే స్వాపరోక్షత్వభంగేనాదోష్యము

క్తిప్రసంగః అజ్ఞానస్యైకత్వాత్ నానాజ్ఞానపక్షేప్యేకస్య జీవస్యైవా జ్ఞానోపాధికత్వాత్ నచ తైజసేనమనోవృత్త్యా ఆవరణస్యాభిభవాంగీ కారాత్ తథాచ ప్రమాణజన్యాంతఃకరణవృత్త్యభావసహకృతమజ్ఞా నం సతి భాత్యపి వస్తుని నాస్తి న భాతీతి ప్రతీతిజననసమర్థమావరణమి త్యుచ్యతే వృత్త్యా తాయాంత్వవచ్ఛేదకాభావాత్. విద్యమానమపి అవి ద్యమానసమమేవేతి నస్వకార్యసమర్థమజ్ఞానం తేనాభిభూతమిత్యుచ్య తే న స్వేవం సతి బ్రహ్మజ్ఞానే నాప్యవిద్యాయా అనివృత్తేరనిర్మోక్షప్ర సంగః నతత్త్వమస్యాదివాక్యార్థజ్ఞానాదవిద్యానివృత్త్యభ్యుపగమాత్ స్వవిషయప్రమాత్వేనైవావిద్యానివర్తకత్వాత్ మహావాక్యార్థజ్ఞా నస్యైవాబాధితవిషయతయా ప్రమాత్వాత్ ప్రత్యక్షాదీనాంతు బాధిత విషయతయా భ్రమత్వేపి వ్యవహారసామర్థ్యేన ప్రామాణ్యాభిమా నాత్ జ్ఞానాదజ్ఞాననివృత్తేరన్యత్రాదర్శనంచా కించిత్కరంస్వానుభవ సిద్ధత్వాత్ అన్యథానుపపత్తేశ్చ సర్వతో బలవత్త్వాత్ తదుక్తంఅన్య థానుపపత్తిశ్చేదస్తి వస్తు ప్రమాపకం పినష్ట్యదృష్టిం నైమత్యం సైవ స ర్వబలాధికేతి - అథవా మూలాజ్ఞానస్యైవావస్థాజ్ఞానాని ఘటాదివిష యావరణాని జ్ఞానప్రాగభావస్థానీయత్వేన యావంతి జ్ఞానాని తావంత్య జ్ఞానానీత్యభ్యుపగమాత్ ఏకేనజ్ఞానేనైవాజ్ఞానస్యైవనాశాత్ ఘటాది జ్ఞానేనాపరిణామాశేషిణః కిం వాచదనుపపత్తిః నన్వనుమానాదిభిరావరణం నివర్త్యతే న వా ఆద్యే సాక్షాత్కారప్రతిభ్రమస్యాపి. శంఖపీతత్వాదేశ్చేత త్యాద్యనుమానాదినా నివృత్తిప్రసంగః అధిష్ఠానాజ్ఞానోపాదానక త్వేనభ్రమస్య తన్నివృత్తౌ నివృత్తేః ద్వితీయే ఽనుమానాదినా నివృత్తిప్ర సంగః యౌక్తికజ్ఞానేనచ బ్రహ్మణ్యవిద్యానివృత్తౌ సాక్షాత్కారార్థం శ్రవణమననాద్యపేక్షా న స్యాత్ ద్వైతమేవ వాస్తవ్యవహారోన స్యాత్ ప్రతి బంధకస్యావిద్యమానత్వాత్ ఉచ్యతే- ద్వివిధమావరణమేకమసత్త్వాపాద కమంతఃకరణావచ్ఛిన్నసాక్షినిష్ఠం అన్యదభానాపాదకం విషయావ చ్ఛిన్నబ్రహ్మచైతన్యనిష్ఠం ఘటమహం న జానామీత్యాద్యనుభవ విషయావచ్ఛేదాను

భవాత్ తత్రాద్యం పరోక్షాపరోక్షసాధారణప్రమాణాన్తేన నివర్త
తే అనుమితేపి వహ్న్యాదౌ నాస్తీతి ప్రతీత్యనుదయాత్ ద్వితీయం సాక్షా
త్కారేణైవ నివర్తతే యదాశ్రయం యదాకారం జ్ఞానం తదాశ్రయం
తదాకారమజ్ఞానం నాశయతీతి నియమాత్ పరోక్షజ్ఞానస్య చేంద్రియ
సంనికర్షాభావేన జ్ఞానస్యాంతఃకరణమాత్రాశ్రయత్వాదపరోక్షజ్ఞా
నస్యైవ విషయవ్యాపారజన్యత్వేన విషయాంతఃకరణోభయజన్యత్వేన
తదుభయనిష్ఠత్వాత్ తదుక్తం-పరోక్షజ్ఞానతో నశ్యేదసత్వావృత్తిహే
తుతా । అపరోక్షధియా నశ్యేదభానావృత్తిహేతుతేతి తేనానుమానా
దసత్వావరణనాశాత్ తద్వ్యవహారః అభానావరణానివృత్త్యా చ న
సాక్షాత్కారభ్రమనివృత్తిరితి తస్మిన్నిర్ధర్మకస్యాప్యాత్మనోఽవి
ద్యయాంతఃకరణతాదాత్మ్యాధ్యాసాత్ తద్ధర్మకర్తృత్వభోక్తృత్వా
ద్యధ్యాస ఉపపద్యతే నను స్వప్నతే నిర్వచనీయఖ్యాత్యభ్యుపగమాత్ యె
కర్తృత్వాదయోంతఃకరణధర్మా ఆత్మన్యధ్యస్యంతే తే నిర్వచనీయాస్త
త్రోత్పద్యంత ఇతి వాచ్యం తథా చ వ్యావహారికప్రాతీతికభేదేన కర్తృత్వ
భోక్తృత్వాదీనాం ద్వైధావభాసః స్యాత్ న స్యాత్ తాదాత్మ్యాభిమాని
నావివేకాత్ సకలధర్మవిశిష్టస్యైవాంతఃకరణస్యాత్మన్యధ్యస్తత్వేన
ద్వయాభావాద్యతస్తాదేకస్యాప్యాత్మన ఉపాధిభేదేన ప్రమాత్రాదిభే
దవ్యవస్థోపపత్తేర్న సౌగతమతాపత్తిర్నవా విరోధః అన్యా అపి వ్యవస్థాః
స్పష్టతరముపపాదయిష్యంతే తస్మాత్ జ్ఞానరూపస్యాత్మనః సుషుప్తావవ్య
భిచారిత్వాద్దేహేంద్రియాదీనాం చ వ్యభిచారిత్వాత్ దృశ్యత్వాచ్చ తత్ర త
త్రాత్మబుద్ధిస్తేషాం తేషాం వాదినాం భ్రాంతిరిత్యుపపాదనమసంప్రామా
ణికమితి సిద్ధం స్యాదేతత్ ఆత్మనో నిర్ధర్మకత్వే ప్రమాత్రాదివ్యవహారస్యా
ధ్యాసమూలత్వే బ్రాహ్మణో యజేతేత్యేవమాదీనాం శాస్త్రాణామప్రా
మాణ్యప్రసంగః అకర్తురభోక్తుశ్చాత్మనః ప్రవృత్త్యనుపపత్తేః వేదాప్రా
మాణ్యే కుతో బ్రహ్మసిద్ధిరితి తస్య తన్మాత్రగమ్యత్వాత్ శాస్త్రయోనిత్వా
దిన్యాయాత్ తథా చ వేదప్రామాణ్యార్థం ప్రమాత్రాదివ్యవహారస్య స

త్యత్వమాభ్యాపేత మిత్యాశంక్యకిం తత్వజ్ఞానాత్పూర్వ మప్రామాణ్య మాపాద్యతే ఊర్ధ్వంవాతత్రాద్యే సర్వేషాంప్రమాణానామవిద్యా వద్విషయత్వేనతద్దశాయాంబాధాభావాన్నప్రత్యూహంప్రామాణ్యం. ద్వితీయేత్విష్టాపత్తిరేవేత్యాహ॥౧॥

శ్లో॥ నవర్ణా నవర్ణాశ్రమాచారధర్మా నమేధారణా ధ్యానయోగాదయోపి। అనాత్మాశ్రయాహంమమాధ్యాసహానాత్తదేకోవశిష్టః శివఃకేవలోహమ్॥ ౨॥

వర్ణాబ్రాహ్మణాదయః ఆశ్రమాబ్రహ్మచర్యాదయః ఆచారాః స్నానశౌచాదయః ధర్మాబ్రహ్మచర్యగురుసేవాదయఃఅత్రద్వంద్వాన్తేయగర్భ షష్ఠీతత్పురుషేణవర్ణానామాచారాధర్మాశ్చాశ్రమాణాం అప్యాచారధర్మాశ్చ ధారణాల్లభ్యంతేధారణా బాహ్యవిషయత్యాగ మనస్థైర్యంధ్యానంపరమాత్మచింతనం- యోగశ్చిత్తవృత్తినిరోధః- ఆదిశబ్దేన శ్రవణమననాదయోగృహ్యంతే - సర్వేషాంజ్ఞానోత్తరకాలే అసత్వే హేతుమాహ-అనాత్మాశ్రయాహంమమాధ్యాసహానాత్ - అనాత్మా ఆత్మవిరోధినీ అవిద్యా-తమహానోయోహంకార మమకారాద్యధ్యాసస్తస్యసమూలస్యాపిజ్ఞానేనహానాత్ తత్ప్రయుక్తవర్ణాశ్రమాదివ్యవహారోనాస్తీత్యర్థః వర్ణాశ్రమాది వ్యవహారస్య మిథ్యాజ్ఞానమూలకత్వేనమిథ్యాత్వంద్రఢయితుంతద్వ్యతిరేకేసుషుప్తావ్యతిరేకమాహ॥౨॥

శ్లో॥ నమాతాపితావా నదేవానలోకా నవేదానయజ్ఞానతీర్థంబ్రువంతి। సుషుప్తౌనిరస్తాతిశూన్యాత్మకత్వాత్తదేకోవశిష్టశ్శివఃకేవలోహం॥ ౩

మాతాజనకస్త్రీపితాజనకఃపుమాన్ దేవాఇంద్రాదయః ఆరాధ్యాః లోకాస్తదారాధనఫలానిస్వర్గాదీని వేదా అలౌకికరహితాహితసాధనతాప్రతిపాదకానిబ్రహ్మప్రతిపాదకానిచ ప్రమాణవాక్యాని- యజ్ఞాస్వర్గాదిసాధనీభూతా జ్యోతిష్టోమాదయఃతీర్థా యజ్ఞసాధనీభూతాః

తః కురుక్షేత్రాదిదేశః ఏవం పాపకర్మసాధనాన్యప్యుపలక్షణీయాని స ర్వేషాం దేహాభిమానమూలకత్వాత్తదభావే స్వతః సంబంధాభావాదవి ద్యమానతేత్యర్థః తథాచ సుషుప్తిం ప్రకృత్య శ్రుతిః అత్రపితాఽపితాభవ తిమాతాఽమాతా దేవాఅదేవా వేదాఅవేదా యజ్ఞా అయజ్ఞా అత్ర స్తే నోఽస్తేనోభవతి భ్రూణహాఽభ్రూణహా చండాలోఽచండాలః పౌల్క సోఽపౌల్కసః శ్రమణోఽశ్రమణస్తాపసోఽతాపసోనన్వాగతం పుణ్యే నానన్వాగతం పాపేన తీర్ణోహి తదా సర్వాన్ శోకాన్ హృదయస్య భ వతీత్యాద్యా అభిమానాభావే సర్వానర్థనివృత్తిం అనువదంతి నను సర్వ వ్యవహారాభావే శూన్యతైవ స్యాత్ నేత్యాహ - నిరస్తాతిశూన్యాత్మ కత్వాదిః నిరస్తం అతిశూన్యాత్మకత్వం యస్మాత్తథా భావప్రధానో ని ర్దేశః తస్య సుషుప్తిసాధకత్వాత్ స్వప్నయుత్థానానుపపత్తేశ్చ అవినాశీ వా అరే అయమాత్మానుచ్ఛిత్తి ధర్మా మాత్రాసంసర్గస్త్వస్య భవతి య ద్వై తన్న పశ్యతి పశ్యన్వై తన్న పశ్యతీత్యాదిశ్రుతిభ్యశ్చ [illegible] స్య న సుషుప్తౌ శూన్యతేత్యర్థః నిరాకృతమిత్యేతత్పూర్వపక్షిణాం [illegible] న్యా మేన నిరాక్రియతే యద్వా నిరస్తః [illegible] శూన్యవాదిభిరుక్తః అద్వితీయమతిశూ న్యం యద్బ్రహ్మాత్మకత్వాత్ [illegible] యదా వై పురుషః స్వపి తి నామ సతా సోమ్య తదా సంపన్నో భవతి [illegible] స్త్రియా సంపరిష్వక్తో న బాహ్యం కించన వేద నాంతరమిత్యేతేన [illegible] త సర్వజ్ఞ సర్వశక్తి పూర్ణానందస్వరూపో [illegible] బ్రహ్మ [illegible] కత్వాద సంసార్యేవ జీవ ఇతి సిద్ధం [illegible] వా [illegible] పత్తి [illegible] రాక రణపూర్వకం స్వం [illegible] [illegible] సత్త్వేన నిరా రణీయ స్తత్ర నిరాకార్యాన్ [illegible] ననుబ్రహ్మ ణా సహ జీవస్యైక్యముపపద్యతే తథా హి [illegible] జగత్కారణం బ్రహ్మ సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదిత్యాదివాక్యైః ప్రతిపాదితం జగత్కార ణంచ ప్రధానమితి సాంఖ్యాః [illegible] జగత్కారణం స చ చేతనోఽపి జీ వాద్భిన్నస్స ఉపాస్య ఏవేతి పాశుపతాః భగవాన్వాసుదేవ ఈశ్వరో జ

గత్కారణం తస్మాదుత్పద్యతే సంకర్షణాఖ్యో జీవస్తస్మాన్మనః ప్రద్యు
మ్నస్తతోహంకారో నిరుద్ధస్తేనకార్యత్వాజ్జీవస్యతేన సహనబ్రహ్మణో
వాసుదేవస్యాన్యంతాభేదఇతిపాంచరాత్రికాః-పరిణామీనిత్యఃసర్వజ్ఞో
భిన్నాభిన్న ఇతిజైనాః - త్రిదండినశ్చనాత్తిసర్వజ్ఞత్వాద్యుపేతం బ్రహ్మ
అమ్నాయస్యక్రియాపరత్వేన తత్రతాత్పర్యాభావాత్ కింతువాగ్ధన్వా
దివత్సర్వజ్ఞత్వాదిదృష్ట్యాజగత్కారణం పరమాణ్వాదిజీవోవా ఉపా
స్యఇతిమీమాంసకాః అస్తినిత్యజ్ఞానాదిమాంత్సర్వజ్ఞః పృథివ్యాదికార్య
లింగానుమితఃసచజీవాద్భిన్నఏవేతితార్కికాః క్షణికసర్వజ్ఞ ఇతి సౌగ
తాః క్లేశకర్మవిపాకాశయైరపరామృష్టోనిత్యజ్ఞానరూపఃప్రధానాంశ
సత్వగుణప్రతిఫలితయాసర్వజ్ఞః సంసారీపురుషవిలక్షణఏవేతి పాతంజ
లాః అద్వితీయపరమానందఏవబ్రహ్మతచ్చ జీవస్యావాస్తవం స్వరూపం
మాయయావసర్వజ్ఞత్వాదివిశిష్టం జగతఉపాదానంనిమిత్తంచేతిఔప
నిషదాః-ఏవంవాదివిప్రతిపత్తిభిఃసందిగ్ధతత్పదార్థేఔపనిషదపక్షస్యవి
శేషేణ తన్నిర్ణయాయాహభగవాన్॥ ౩॥

శ్లో॥నసాంఖ్యం నశైవం నతత్పాంచరాత్రం నజైనం నమీ
మాంసకాదేర్మతంవా । విశిష్టానుభూత్యావిశుద్ధాత్మ
కత్వాత్తదేకోవశిష్టశ్శివః కేవలోహం॥ ౪॥

ఆదిశబ్దేనానుక్తానాం సంగ్రహః నతావ దచేతనం జగదుపాదా
నం - తదైక్షత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి ఈక్షణపూర్వక సృష్టి
శ్రవణాత్ అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణీ
తిచజీవాత్మత్వవ్యపదేశాత్ యస్మిన్విజ్ఞాతేసర్వం విజ్ఞాతంభవతీతి ఏ
కవిజ్ఞానేసర్వవిజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞానాత్ ప్రధానజ్ఞానేచ తదప్రకృతికానాం
పురుషాణాంజ్ఞాతుమశక్యత్వాత్-ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వంతత్సత్యం ఆ
త్మాతత్వమసీతిచతదభేదస్య నవకృత్వఉపదేశాత్ తస్మాద్వా ఏతస్మా
దాత్మనఆకాశస్సంభూతఇతిచ శ్రుత్యంతరాదచేతనస్య జగత్కారణ
త్వేవిచిత్రరచనానుపపత్తేః ప్రధానమహదాదేరప్రమాణికత్వాచ్చ న

సాంఖ్యంమతంసాధుఏవంపాశుపతమతంపాంచరాత్రికంజైనంచ మతం
శ్రుతియుక్తిబాధితత్వాదయుక్తంచవిధిశేషత్వాచ్ఛ్రుతిర్నబ్రహ్మప్రతిపా
దయంతీతిమీమాంసకమతంయుక్తం అసిద్ధత్వాద్విధిశేషత్వస్య నచార్థ
వాదాధికరణన్యాయాద్విధిశేషత్వం వైషమ్యాత్ స్వతఃప్రయోజనవద
ర్థప్రతిపాదకానాంవాయుర్వైక్షేపిష్ఠాదేవతేత్యేవమాదీనాంస్వా
ధ్యాయవిధిగ్రహణాన్యథానుపపత్త్యా ప్రయోజనవదర్థపరత్వే కల్పనీ
యాశబ్దభావనేతి కర్తవ్యతాసాకాంక్షస్యవిధేః సంప్రధానభూతదేవ
తాదిస్తుతిద్వారేణ తదంశపూరకత్వాన్నష్టాశ్వదగ్ధరథన్యాయేనతదుభ
యైకవాక్యతేత్యర్థవాదాధికరణే నిర్ణీతం వేదాంతవాక్యజన్యజ్ఞానా
చ్చ సాక్షాదేవపరమానంద ప్రాప్తిశ్శేష దుఃఖనివృత్తిశ్చ పురుషా
ర్థోలభ్యతఇతినిరాకాంక్షత్వాన్నాన్యశేషత్వసంభావనాప్రత్యుతవిధయ
ఏవ అంతఃకరణశుద్ధిద్వారాతచ్ఛేషతాంభజంతఇతి తస్మాత్ప్రయోజనవ
దబాధితాజ్ఞాతజ్ఞాపకత్వేనవేదాంతానాంస్వతఏవప్రామాణ్యాదస్త్యే
వబ్రహ్మేతినమీమాంసకమతసిద్ధిః తార్కికాణాంచమతంతత్త్వమస్యహం
బ్రహ్మాస్మి అయమాత్మాబ్రహ్మసత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మేత్యాదిశ్రుతిబా
ధితంఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మనేహనానాస్తికించనేత్యాదిశ్రుతిబాధితం
చభిన్నాభిన్నత్వం క్షణికత్వంచ ఆకాశవత్సర్వగతశ్చనిత్యఇత్యాదిశ్రుతి
బాధితం అత్రసర్వేషాంమతస్యాసత్త్వే ప్రతిజ్ఞాతేవిశుద్ధాత్మకత్వాదితి
హేతుః నిర్వికల్పాద్వితీయచైతన్యరూపత్వాదిత్యర్థః అత్రహేతువిశి
ష్టానుభూత్యేతి విశిష్టాసవికల్పకానుభూతిభ్యోవ్యావృత్తాయా తత్త్వమ
స్యాదివాక్యజన్యాఖండానుభూతిస్తయేత్యర్థః. తేన సర్వవ్యాపకమ
ద్వితీయం పరమానందబోధరూపంచ బ్రహ్మేతిసిద్ధం ననుఏషోఽణిమాఅ
ణోరణీయానితిబ్రహ్మణోఽణుత్వశ్రుతేః అంగుష్ఠమాత్రఃపురుషఃఆరాగ్ర
మాత్రోహ్యవరోఽపిదృష్టఇత్యాదిశ్రుతి ప్రతిపాదితాణుజీవాభిన్నత్వా
చ్చ నబ్రహ్మణఃసర్వవ్యాపకత్వమిత్యాశంక్యబ్రహ్మైవేదమమృతం పు
రస్తాత్ బ్రహ్మపశ్చాద్బ్రహ్మదక్షిణతశ్చోత్తరేణ అధశ్చోర్ధ్వంచ ప్ర

స్పృతంబ్రహ్మైవేదంవిశ్వమిదంవరిష్ఠం తదేతత్ బ్రహ్మాపూర్వమనపరమనంతరమబాహ్యమిత్యాద్యాఃశ్రుతయో నిర్విశేషమేవ బ్రహ్మప్రతిపాదయంతీతిపూర్వోక్తమేవ ద్రఢయన్నాహ॥ ౪ ॥

శ్లో॥ నచోర్ధ్వంనబాధో నచాంత ర్నబాహ్యం నమధ్యంన
తిర్యక్ నపూర్వాపరాదిక్ । వియద్వ్యాపకత్వాదఖం
డైకరూప స్తదేకోఽవశిష్ట శ్శివః కేవలోఽహమ్॥ ౫ ॥

వియద్వ్యాపకత్వాత్ ఆకాశవత్సర్వగతశ్చనిత్యఇతిశ్రుతేఃవియతో వ్యాపకత్వాదితివాజ్యాయానాకాశాన్మహతోమహీయానిత్యాదిశ్రుతేః జీవస్యాపి సకలదేహవ్యాపి చైతన్యోపలబ్ధ్యాముఖ్యత్వేపిఔపాధికమార్ధ్యాసేనారాగ్రమాత్రత్వాభిధానాత్ బుద్ధేర్గుణేనాత్మగుణేనచైవఆరాగ్రమాత్రోహ్యవరోఽపిదృష్ట ఇతిశ్రుతేఃబ్రహ్మణశ్చ సూక్ష్మత్వాభిప్రాయేణఅణుత్వవ్యపదేశాత్ శేషమతిరోహితార్థంననుబ్రహ్మణో జగదుపాదానత్వా దుపాదానోపాదేయయోశ్చాభేదాద్విచిత్రజగదభిన్నత్వేనజీవస్యపరమపురుషార్థప్రాప్తిరిత్యాశంక్య బ్రహ్మణఃస్వప్రకాశపరమానందరూపత్వాన్నిఖిలజగద్భ్రమాధిష్ఠానత్వేన కారణత్వవ్యపదేశాదస్యాస్తేనచసమం సంబంధాభావాన్న తత్రానర్థలేశోఽప్యస్తీత్యాహ॥ ౫॥

శ్లో॥ నశుక్లంనకృష్ణంనరక్తంనపీతంనకుబ్జంనపీనంనహ్రస్వం
నదీర్ఘం । అరూపంతథాజ్యోతిరాకారకత్వాత్తదే
కోఽవశిష్టశ్శివఃకేవలోఽహమ్॥ ౬॥

కుబ్జంఅణుఃపీనం మహత్ తేనాణుమహద్ధ్రస్వం దీర్ఘమితి చతుర్విధపరిమాణనిషేధాత్ ద్రవ్యత్వప్రతిషేధఃరూపస్యేతఇతిరూపంప్రమేయం నప్రమేయాం అరూపంతేనసర్వేషామేవద్రవ్యగుణకర్మాదిపదార్థానాం తత్తద్వాద్యభ్యుపగతానాం నిషేధఃతథాచశ్రుతిఃఅస్థూలమనణ్వహ్రస్వమదీర్ఘమలోహితమిత్యాద్యాఅశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం తథారసంనిత్యమగంధవచ్చయదిత్యాద్యాశ్చసర్వానర్థశూన్యం పరమాత్మ

స్వరూపం ప్రతిపాదయంతి । శ్రోతస్యాప్యర్థస్య న్యాయేన నిర్ణయాయ హేతుమాహ జ్యోతిరాకారకత్వాదితి స్వప్రకాశజ్ఞానరూపత్వే నాప్రమేయత్వాత్ ప్రమేయత్వే ఘటాదివజ్జడత్వాపత్తే । ఏతదప్రమేయం ధ్రువమిత్యాదిశ్రుతేరిత్యర్థః । నను కస్యాబ్రహ్మభావ ఉపదిశ్యతే బ్రహ్మణోఽబ్రహ్మణో వా నాంత్యస్తస్య జడత్వాదసత్త్వాచ్చ న ప్రథమః ఉపదేశానర్థక్యాత్ బ్రహ్మభావస్య స్వతఏవ సిద్ధత్వాత్ జీవస్య స్వతోఽబ్రహ్మభావే స్వావిద్యావ్యవధానం జ్ఞానేన నివర్త్యత ఇతి చేన్న అవిద్యానివృత్తేరాత్మభిన్నత్వే ద్వైతాపత్తేః బ్రహ్మణో వృద్ధిప్రసంగాత్ తదుక్తం వార్తికే అవ్యావృత్తాననుగతం వస్తు బ్రహ్మేత్యభిధీయతే బ్రహ్మార్థో దుర్లభోఽత్ర స్యాద్ద్వితీయే సతి వస్తునీతి అభిన్నత్వే చోపదేశానర్థక్యమిత్యుక్తం అత్రైకం పరమార్థనిష్ఫలాభావమభిప్రేత్య కిం వా ప్రతీతితోఽపి తత్త్వమిథ్యాపత్త్యా పరిహారః॥ ౮॥

శ్లో॥ న శాస్తా న శాస్త్రం న శిష్యో న శిక్షా న చ త్వం న చాహం
న చాయం ప్రపంచః । స్వరూపావబోధో వికల్పాసహి
ష్ణుస్తదేకోఽవశిష్టః శివః కేవలోఽహమ్॥ ౯॥

శాస్తా ఉపదేశకః ఆచార్యః గురుః శాస్త్రముపదేశకరణం శిష్య ఉపదేశకర్మ శిక్షా ఉపదేశక్రియా - త్వం శ్రోతా - అహం వక్తా అయం సర్వప్రమాణసన్నిధాపితః ప్రపంచో దేహేంద్రియాది రిత్యర్థః పరమార్థతో నాస్తీత్యర్థః - ద్వితీయం వికల్పం కరోతి స్వరూపేతి అయమర్థః - సత్యత్వేఽసత్త్వే వా ప్రతీతిరాత్మానాత్మనోరిత్యాది వికల్పనేకోఽపి ఫలం నిరూపయితుం న శక్యతే తథాపి స్వరూపావబోధో విజ్ఞానఫలమనుభూయతే న త్వైతదర్థమిదం కల్పనీయం సర్వం ద్వైతోపమర్దేన వికల్పాసహిష్ణుత్వాత్ స్వహీనత్వస్త్వే యుపపన్నం నామ తథాచ శ్రుతిః న నిరోధో న చోత్పత్తిర్న బద్ధో న చ సాధకః । న ముముక్షుర్న వై ముక్త ఇత్యేషా పరమార్థతా । బ్రహ్మ వా ఇదమగ్ర ఆసీత్ తదాత్మానమేవావేదహం బ్రహ్మాస్మీతి తస్మాత్ తత్సర్వమభవదిత్యాద్యా శ్రుతయః బ్రహ్మస్వరూపైక్యే

వ సతోజీవస్య జ్ఞానాత్ప్రపఞ్చాభావందర్శయంతి సర్వంచద్వైతంవార యతినత్వాత్మనః స్వప్రకాశచైతన్యరూపత్వే సర్వదాభాసమానె జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాది వ్యవస్థాకథం నచభ్రాన్త్యైవ వ్యవస్థితివాచ్యం తథాసతి సర్వస్యైవస్వప్నత్వావిప్రతిపత్తిరితిచెన్నలక్షణత్రయాణామపిస్వప్నేపిప్రతిభాసతోవిద్యాకృతవిశెషసంభవాత్ సదసద్విలక్షణత్వేనచ సవిశెషత్వాద్వ్యవస్థోపపత్తేః పరమార్థతస్తునకాపి వ్యవస్థేత్యాహ॥

శ్లో॥నజాగ్రన్నమెస్వప్నకోవా సుషుప్తిర్నవిశ్వో నవాతైజ
సప్రాజ్ఞకోవా।అవిద్యాత్మకత్వా త్త్రయాణాంతురీ
యస్తదెకోవశిష్టశ్శివఃకేవలోహమ్॥ ౮

అత్రలయక్రమేణ పౌర్వాపర్యవ్యపదెశఃతథాహి॥ అస్మిన్మతెపదార్థోద్వివిధః దృగ్దృశ్యశ్చఅస్మదాది పరికల్పితానాంపదార్థానామత్రైవాంతర్భావాత్ తత్రదృక్పదార్థః ఆత్మాపారమార్థికఏకః సర్వదైకరూపో ప్యౌపాధికభెదెనత్రివిధః- ఈశ్వరోజీవస్సాక్షీచెతి తత్ర కారణీభూతాజ్ఞానోపాధి రీశ్వరః అంతఃకరణ తత్సంస్కారావచ్ఛిన్నాజ్ఞానోపహితోజీవః ప్రపంచితంచైతదధస్తాత్ అవిద్యాప్రతిబింబేశ్వరపక్షె బింబచైతన్యం బింబెశ్వరపక్షె బింబప్రతిబింబముఖానుగతముఖస్వరూపవజ్జీవెశ్వరానుగత సర్వానుసంధాతృచైతన్యం సాక్షీత్యుచ్యతె వార్తికకారమతెత్వీశ్వరఎవసాక్షీ త్తిద్వైవిధ్యమెవ జీవెశ్వరభెదెఽశ్రుతః తత్రేశ్వరోపిత్రివిధః స్వోపాధిభూతావిద్యా గుణత్రయభేదెన విష్ణుబ్రహ్మరుద్రభెదాత్ కారణీభూతసత్వగుణావచ్ఛిన్నోవిష్ణుః పాలయితా కారణీభూత రజఉపహితో బ్రహ్మాస్రష్టాహిరణ్యగర్భస్తు మహాభూతకారణత్వాభావాత్ నబ్రహ్మాతథాపి స్థూలభూతస్రష్టృత్వాత్తద్వాచిద్బ్రహ్మేత్యుపచర్యతె - కారణీభూతతమ ఉపహితోరుద్రః సంహర్తా॥ఎవంచైకస్యైవచతుర్భుజ చతుర్ముఖ పంచముఖాద్యాః ఉమాకారాః-భారతీభవాన్యాద్యాశ్చ స్త్ర్యాకారాః- అన్యేచ మత్స్యకూర్మాద

యోనంతావతారాలీలయైవా విభావంతిభక్తానుగ్రహార్థా మిత్యవధే
యం జీవోపిత్రివిధః స్వోపాధ్యవాంతరభేదేనవిశ్వతైజసప్రాజ్ఞ భేదా
త్ తత్రావిద్యాంతఃకరణస్థూలశరీరావచ్ఛిన్నో జాగ్రదవస్థాభిమానీవి
శ్వః సఏవస్థూలశరీరాభిమానరహిత ఉపాధిద్వయోపహితః- స్వప్నా
భిమానీతైజసః శరీరాంతః కరణోపాధిద్వయ రహితోంతఃకరణ సం
స్కారావచ్ఛిన్నావిద్యామాత్రోపహితః సుషుప్త్యభిమానీప్రాజ్ఞఃఏతే
షాంచ స్వతంత్రోపాధిభేదాభావేన స్వతంత్రభేదాభావ ఏవాంతరో
పాధి భేదాదేకత్వే ప్యవాంతరోపాధి భేదాద్వ్యయహ్రియతే సాక్షీతు
సర్వానుసంధాతా సర్వానుగతస్తురీయాఖ్య ఏకవిధఏవ తత్రోపాధి భే
దేనాపినక్వచి ద్భేదస్తదుపాధే రేకరూపత్వాత్। అవిద్యాతద్వ్యాప్యత
త్కార్యాత్మకః ప్రపంచోదృశ్యపదార్థః తస్యచా పారమార్థికత్వే
పివ్యావహారికసత్వాభ్యుపగమాత్ నస్వాప్నికపదార్థవ న్నిరూపణం
స్యర్థంఉపాసనాదా వుపయోగాదితి - సోపిత్రివిధః అవ్యాకృతమూ
ర్తామూర్తభేదాత్-తత్రసాభాసావిద్యామూర్తామూర్తప్రపంచబీ
జశక్తిరూపాతదజ్ఞత్వేపి తన్నివృత్తానివృత్తమానత్వేన తద్వ్యాప్యచైత
న్యతత్సంబంధజీవేశ్వరవిభాగ చిదాభాసైః సహానాదిత్వాదవ్యాకృతమి
త్యుచ్యతే అయంచావ్యాకృతపదార్థ ఈశ్వరోపాధిః- సాచ స్వయంజ
డాప్యజడేన చిదాభాసేనోజ్జ్వలితా పూర్వపూర్వ సంస్కారజీవకర్మ
ప్రయుక్తాసతీశబ్దస్పర్శరూప రసగంధాత్మకాన్యాకాశ వాయుతేజో
జలపృథివ్యాఖ్యాని పంచమహాభూతాని జనయతి- తత్రపూర్వ పూర్వ
భూతభావాపన్నాయా అవిద్యాయా ఉత్తరోత్తరం ప్రతికారణత్వాత్
పూర్వపూర్వభూతగుణానా ముత్తరోత్తరభూతేష్వనుప్రవేశఃఏవమవి
ద్యాత ఏవాంధకారో విధావరూప ఏవావరణాత్మా చాక్షుష జ్ఞాన
విరోధ ఆలోక నాశ్యశ్చ ఝడితి మహా విద్యుదాదివదావి ర్భవతి
తిరోభవతి చేతి సిద్ధాంతః సంసారహేతుదేహోపాదానత్వా భా
వాచ్చ- శ్రుతిషుసృష్టిప్రక్రియాయామామ్నాతఇత్యవిరోధః దిక్కాల

తాన్యప్రమాణికత్వాన్నోక్తా ఆకాశస్యైవ దిగ్వ్యవహారజనకత్వాత్ దిశః శ్రోత్రమితి శ్రుతేశ్చ కాలస్త్వవిద్యైవ తస్యా ఏవ సర్వాధారత్వాదితి తాని చ సూక్ష్మాణ్యపంచీకృతాని పంచమహాభూతాని తన్మాత్రాఖ్యాని కారణైక్యాత్సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకాని సత్త్వాంశ ప్రాధాన్యేన జ్ఞానక్రియాశక్త్యాత్మకమేకం స్వచ్ఛద్రవ్యం చిద్రూపమివమిలిత్వా జనయంతి తస్య జ్ఞానశక్తిప్రధానాంశోంతఃకరణం తచ్చ బుద్ధిర్మన ఇతి చ ద్విధోచ్యతే క్రియాశక్తిప్రధానాంశః ప్రాణః స చ పంచధా ప్రాణోపానో వ్యాన ఉదానస్సమాన ఇతి ఏవమేకైకభూతేభ్యో జ్ఞానక్రియాశక్తిభేదాత్ ప్రత్యేకమింద్రియద్వయం జాయతే ఆకాశాచ్ఛ్రోత్రవాచౌ వాయోస్త్వక్పాణీ తేజసః చక్షుఃపాదౌ అద్భ్యో రసనపాయూ పృథివ్యా ఘ్రాణోపస్థౌ అత్ర తేజోమయీ వాగితి శ్రుతేస్తైజసీ వాక్ పాదస్తు నభస ఇతి కేచిత్ శబ్దవ్యంజకేంద్రియత్వేన శ్రోత్రవద్వాచో నాభసత్వం - పాదచికిత్సాయా చక్షుషః స్వాస్థ్యదర్శనాచ్చక్షుర్వత్పాదస్యాపి తైజసత్వమితి యుక్తముత్పశ్యామః తేజోమయీశ్రుతిస్తు మనసః పంచభూతకార్యస్యాపి అన్నమయత్వశ్రుతిరివ తదుపకార్యతయా వ్యాఖ్యేయా మనసశ్చ పంచభూతగుణగ్రాహకత్వేన తత్స్వచ్ఛయా త్పంచభూతాత్మకత్వమిత్యేకదేశత్ ఏతేషామధిష్ఠాతారో దేవా అవిజ్ఞానక్రియాశక్తిప్రధానాః దిగగ్నివాతేంద్రా ఆదిత్యవిష్ణువరుణ మిత్రాశ్విప్రజాపతీ। తత్ర జ్ఞానశక్తిసమష్టిరంతఃకరణం క్రియాశక్తిసమష్టిః ప్రాణః శబ్దస్పర్శరూపరసగంధగ్రాహకాణి శ్రోత్రత్వక్చక్షూరసనఘ్రాణాఖ్యాని పంచజ్ఞానేంద్రియాణి త్వక్చక్షుషీ స్వగ్రాహ్యగుణాశ్రయం ద్రవ్యమపి గృహ్ణీతః శ్రోత్రమపి చక్షుర్వత్ గత్వా గ్రాహకం వచనాదానగతివిసర్గానందజనకాని వాక్పాణిపాదపాయూపస్థాఖ్యాని పంచకర్మేంద్రియాణి ఏతచ్చ సర్వం మిళిత్వా సప్తదశకం లింగం జ్ఞానశక్తిప్రాధాన్యేన హిరణ్యగర్భ ఇతి క్రియాశక్తిప్రాధాన్యేన చ సూత్రమితి చోచ్యతే అత్రయమమూర్తపదార్థాః కార్యత్వాద్వ్యష్టా సమష్టా చ జీవోపాధిరేవ తాని చ తథాభూతాని భూ

తాని భోగాయతనం శరీరం భోగ్యం చ విషయమంతరేణ భోగం జనయితు
మశక్నువంతి జీవకర్మప్రయుక్తత్వాత్ తస్మాద్యాయ పంచీకృతాని భవం
తి తత్ర ప్రత్యేకం పంచ భూతాని ద్విధా విభజ్యంతే తత్రైకైకో భాగశ్చ
తుర్ధా విభజ్యతే తద్భాగచతుష్టయం చ స్వభాగం విహాయేతరభూత
చతుష్టయార్ధభాగే ప్రవిశతీతి స్వస్యార్ధభాగేనేతరేషామష్టమభాగై
శ్చ పంచీకరణాన్మేలనే పృథివ్యాదాకాశాది శబ్దప్రయోగః అత్ర
చ త్రివృత్కరణం త్రివృతమేకైకాం కరవాణీతి శ్రుతేస్త్రివృత్కుర్వత ఉపదే
శాదితి సూత్రాచ్చ త్రయాణామేవ మేలనప్రతీతేశ్చ త్రివృత్కరణమేవ కే
చిన్మన్యంతే తే వియదధికరణన్యాయేనైవ నిరాకృతాః తథాహి తైత్తిరీ
యకే తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూత ఇత్యాది శ్రుతేః
ఛాందోగ్యే త్రయాణాం తేజోబన్నానాం సృష్టిశ్రవణేపి వ్యోమరుత్సంహా
రస్తేజసః ప్రాథమ్యపదార్థధర్మాపేక్షయా ఆకాశవాయు పదార్థ
యోః పూర్వభావిత్వస్యాచ్ఛాందోగ్యైకవిజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞానాదా
కాశవాయ్వోరచేతనయోర్బ్రహ్మకార్యస్యావశ్యవాచ్యత్వాత్ తత్ర
పంచానామేవ మేలనస్యావశ్యకత్వాదుపాదేవ త్రివృత్కరణోపపత్తేస్త్రి
వృతమేవేతి కల్పనాయాం వాక్యభేదప్రసంగాత్త్రివృత్కుర్వత ఉపదేశాదితి
సూత్రం త్వనువాదకత్వాన్న పంచీకరణం న్యాయసిద్ధం బాధితుమ
త్సహతే మేలనప్రతీతిశ్చ శరీరాదౌ పంచానామవశిష్టేన పంచీకృతపంచ
మహాభూతానీతి చ భాష్యవచనం తస్మాత్కలమనేనానాస్మచింతనేనేతి ది
క్ తాని చ పంచీకృతాని పంచమహాభూతాని మూర్తామూర్త్యాఖ్యాని మిలిత్వైకం
కార్యమింద్రియాణామధిష్ఠానం భోగాయతనముత్పాదయంతి తదే
వ శరీరముచ్యతే తత్ర సత్త్వప్రధానం దేవశరీరం రజః ప్రధానం మనుష్య
శరీరం తమః ప్రధానం తిర్యగాదిస్థావరాంతం శరీరం తస్య చ శరీరస్య పాం
చభౌతికస్యాపి చిత్రరూపస్యేవ క్వచిత్ న్యూనాధికభావో భూతానాం
న విరుధ్యతే ఏవం విషయా అపి పంచీకృతైకైకభూతజన్యాశ్చతుర్దశభు
వనాఖ్యా ఊర్ధ్వమధ్యాధోభావేన సత్త్వరజస్తమః ప్రధానాః ఏతచ్చ

సర్వం బ్రహ్మాండాఖ్యం విరాడితి మూర్తమితిచోచ్యతే-అయమాపఞ్చ దః సృష్టిక్రమః ఏతద్విపరీతో లయక్రమః మూర్తంపంచీకృతపంచమహా భూతతత్కార్యాత్మకం విరాడాఖ్యం పృథివ్యాద్యేకైక భూతల యేనామూర్తే అపంచీకృతపంచమహాభూతాత్మకే హిరణ్యగర్భా ఖ్యే స్వకారణేలీయతే సఏవస్త్రైనందినః ప్రళయః అమూర్తంచావ్యాకృ తేపుమేశ్వరోపాధౌ అవ్యాకృతస్యానాదిత్వేన కారణాభావాన్నల యః స్వకారణే సూక్ష్మరూపేణావస్థానంలయఇతితల్లక్షణాత్ అయమేవ ప్రాకృతః ప్రలయః బ్రహ్మజ్ఞానాదాత్యంతిక ఉచ్ఛేదస్త్వాత్యంతికః ప్రల యః సచకారణకర్మైకైవకారణో చ్ఛేదాదేవకార్యోచ్ఛేదాత్సర్వంచసృ ష్టిప్రలయాదికం స్వప్నసృష్టిప్రలయమేవ పారమార్థికమపి వాసనా దార్ఢ్యాద్వ్యవహారక్షమమితి నమాయికత్వేపి తుచ్ఛత్వప్రసంగః య థాచేత్తథాఖ్యాస్మాకరే-ఏవంస్థితే జగరణాదివ్యవస్థోచ్యతే ఇంద్రియ వృత్తికాదినార్థోపలంభో జాగరణం తత్రచమూర్తం విరాడాఖ్యం భోగ్యంప్రత్యక్షాదిప్రమాణషట్కేనవ్యవహ్రియమాణత్వాత్ తద్వ్య వహారిః విశ్వాఖ్యేన జీవేనోపభుజ్యతే సచ దేహేంద్రియాదిషు ప్ర వేశాత్ వ్యాపనాద్వావిశ్వ ఇత్యుచ్యతేవిశప్రవేశనే-విశవ్యాప్తౌ ఇతిస్మ రణాత్- అత్రయద్యపి విశ్వేనామూర్తమవ్యాకృతం చానుమానా ది నానుభూయతే తథాపివ్యావహారికంసర్వంవిశ్వేనైవజ్ఞాయతఇతినియ మాత్ స్థూలశరీరోపాధ్యభిమానిత్వాన్న తస్యావస్థాంతర వ్యాపకత్వం శుక్తిరజితాదిజ్ఞానానామప్రామాణికత్వాత్తద్విషయస్యావ్యవహారిక త్వేపీంద్రియవ్యాపారకాలీనత్వాజ్జాగరణత్వోపపత్తిః జ్ఞానోత్పత్తిప్రక్రి యాచాధస్తాదుక్తైవ ఏవం జాగ్రద్భోగకర్మక్షయే స్వాప్నభోగజ నకకర్మోదయేచ నిద్రాఖ్యయాతామస్యావృత్త్యా స్థూలదేహాభిమా నే దూరీకృతేసర్వేంద్రియేషు దేవతానుగ్రహాభావాన్నిర్వ్యాపార తయాలీనేషు విశ్వాపిలీనఇత్యుచ్యతే తథాచ స్వప్నావస్థా తత్రాంతః కరణాగత వాసనానిమిత్త ఇంద్రియవృత్త్యభావకాలీనోర్థోపలంభః

స్వప్నే తత్ర మనఏవ గజతురగాద్యాకారేణ వివర్తతే అవిద్యావృత్త్యై
వ జ్ఞాయతే ఇతి కేచిత్ అవిద్యైవశుక్తిరజతాదివత్ స్వాప్నార్థా
కారేణపరిణమతే జ్ఞాయతే చావిద్యావృత్త్యేత్యన్యే పక్షః శ్రేయానుత్త
రః అవిద్యాయా ఏవసర్వత్రార్థాధ్యాసజ్ఞానాధ్యాసోపాదానత్వేన
కల్పితత్వాన్మనోగతవాసనానిమిత్తత్వేనచ క్వచిన్మనసఃపరిణామత్వవ్యప
దేశాత్ ననుతదామనసోద్రష్ట్ర్యాకారపరిణామానభ్యుపగమే ద్రష్టృత్వా
సంభవేనాత్మనః స్వయంజ్యోతిష్ట్వాసిద్ధిరితిచేన్న-బహిరింద్రియవృత్త్య
భావేన తదానీంమనసోగ్రాహకత్వాత్ తస్యాహంకారేణైవ తస్యగ్రాహ
కత్వనియమాత్ వృత్త్యంతఃకరణావచ్ఛిన్నస్యైవచైతన్యస్యప్రమా
తృత్వనియమాత్ ౹ అంతఃకరణస్యాపిప్రమాత్రభావేకిమధిష్ఠానంస్వ
ప్నాధ్యాసస్య మనోవచ్ఛిన్నం జీవచైతన్యమిత్యేకే మూలాజ్ఞానావచ్ఛి
న్నం బ్రహ్మచైతన్యమిత్యపరే - కింశ్రేయఃమతభేదేనోభయమపి తథా
హిజాగ్రద్బోధేనస్వప్నభ్రమనివృత్త్యభ్యుపగమాదధిష్ఠానజ్ఞానాదేవ
చభ్రమనివృత్తేః బ్రహ్మచైతన్యస్యచాధిష్ఠానత్వే సంసారదశాయాంతజ్జ్ఞా
నాభావాత్ జ్ఞానేవాసర్వద్వైతనివృత్తౌ నజాగ్రద్బోధాత్స్వప్ననివృ
త్తిఃస్యాత్ సహికర్తేతిచ జీవకర్తృత్వాచ్చేతి- ఆకాశాదిప్రపంచవత్
సర్వసాధారణ్యాపత్తేశ్చ మూలాజ్ఞానావచ్ఛిన్నబ్రహ్మచైతన్యమధి
ష్ఠానం ననుజీవచైతన్యస్యావృతత్వేన సర్వదాభాసమానత్వాత్ క
థమధిష్ఠానత్వంసత్యం తత్రాపిస్వప్నాధ్యాసానుకూలవ్యావహారిక సం
ఘాతభానవిరోధ్యవస్థాజ్ఞానాభ్యుపగమాత్ స్వప్నదశాయాం చాహం
మనుష్యఇత్యాదిప్రాతీతిక సంఘాతాంతరభానాభ్యుపగమాత్ శయ్యా
యాంస్వపామీతిశయ్యాంతరవత్త్వేన సామగ్ర్యాభావశ్చతుల్యఏవ నన్వ
హం మనుష్యఇత్యాదివ్యావహారికసంఘాతజ్ఞానస్య ప్రమాణజన్యత్వా
త్తత్ప్రథమజ్ఞాననివర్తకతా- అవస్థాంతరాన్యథానుపపత్త్యా తత్కల్పనే
సుషుప్తావపిస్వప్నబాధకజ్ఞానమాస్థీయేతతచ్చానిష్టం జాగ్రత్త్వాపత్తే
రితిచేత్ సత్యమవోచః ౹ స్వప్నావస్థాజ్ఞానస్యైవాంతఃకరణలయ సహి

తస్యసుషుప్తిరూపత్వాన్నతత్రతద్బాధః జాగరణేతు మిథ్యాత్వస్వాప్నే ష్వాదిత్యనుభవాదహమితి జ్ఞానస్యాప్రమాణాజన్యత్వేపి యథార్థత్వా చ్ఛరీరాదిజ్ఞానస్యచ ప్రమాణజన్యత్వా దవస్థాజ్ఞానవిరోధిత్వ మనుభవ సిద్ధంవిశేషాజ్ఞానంతు నప్రమాణ వృత్తిమంతరేణ నివర్తతే సాక్షిణ శ్చావిద్యా నివర్తకత్వాభావా దజ్ఞానసాధకత్వే నైవధర్మిగ్రాహక మానేనసిద్ధేరితి నకించిదవద్యంయావంతిజ్ఞానాని తావంత్య జ్ఞానానీతిచా భ్యుపగమాత్ శుక్తిజ్ఞానేనైవ వ్యావహారికసంభూత జ్ఞానేనాజ్ఞానని వృత్తావపిపునరపికదాచిద్రజతభ్రమవ త్స్వప్నాధ్యాసా నుపపత్తిరి తి జీవచైతన్యమేవాధిష్ఠానమితిపక్షేనకోపిదోషః యదాపునర్బ్రహ్మజ్ఞా నాదేవాజ్ఞాననివృత్త్యభ్యుపగమః తదారజ్జ్వాందండభ్రమేణ సర్పభ్రమే తిరోధానవదధిష్ఠానజ్ఞానాభావేపి జాగ్రద్భ్రమేణ స్వప్నభ్రమ తిరో భావోపపత్తే ర్బ్రహ్మచైతన్యమేవ స్వప్నాధ్యాసోపాదానమితి పక్షే పినకశ్చిద్దోషఃప్రతిజీవం స్వప్నాసాధారణ్యంతు మనోగతవాసనానా మసాధారణ్యాదేవమనోవచ్ఛిన్నం బ్రహ్మచైతన్యమేవాధిష్ఠానం ఏతస్మి న్నపిపక్షేవస్థాజ్ఞానస్యావరకత్వాంగీకారా న్నకాప్యనుపపత్తిః అతఏ వశాస్త్రేషుక్వచిత్తథావ్యపదేశఃనను మనోవచ్ఛిన్నచైతన్యస్యాధిష్ఠానత్వే అహంగజఇత్యాద్యహంకారసామానాధికరణ్యేనగజప్రతీతిస్స్యాత్ ఇదం రజతమితిశుక్తిసామానాధికరణ్యేన రజతప్రతీతివత్ నత్వయంగజఇతిబ్ర హ్మచైతన్యస్యాధిష్ఠానత్వపక్షేగజఇత్యాకారైవప్రతీతిః స్యాన్నత్వయంగ జఇతితత్రాపీదంకారాస్పదీభూతబాహ్యార్థాభావస్యసమానత్వాదితి చెన్నఆద్యేపక్షేఅహంకారస్యశుక్తివదధిష్ఠానావచ్ఛేదకత్వాత్ శుక్తిర జతమితివదహంగజఇతి నభ్రమాకారప్రసంగః అహమితిజ్ఞానస్యైవశు క్తిరితిజ్ఞానస్యేవ భ్రమవిరోధిత్వాదిదమంశస్యచ భ్రమావిరోధినఏవ త త్రభానాభ్యుపగమాత్ స్వప్నేతు గజఇత్యాకారవదయమిత్యాకారో పకల్పితఏవ ఉభయాకారబాధ స్యధిష్ఠానభూతచైతన్యస్యాబాధాన్న శూన్యవాదప్రసంగః జాగ్రద్దశాయామపితు శుక్తిదంకారవిలక్షణస్య ప్రా

తీతికస్యైవరజితెదంకారస్య భావాభ్యాంగమ్యాచ్చ అధ్యస్తమేవహి ప
రిస్ఫురతిభ్రమేష్వితిన్యాయాత శుక్తిదమంశభానపక్షేపి నేదమంశసత్యా
త్వమధ్యాసెప్రయోజకం కింత్వధిష్ఠానసత్యత్వం అధిష్ఠానంచాత్ర జ్ఞా
తంశుక్తిచైతన్యమివతత్రాపిసాక్షిచైతన్యం ప్రత్యేపవేద్యోపపాదితం త
స్మాన్నపక్షద్వయేపికాప్యనుపపత్తిః అత్రస్వాప్నికపదార్థభోక్తా తై
జసఇత్యుచ్యతే పత్యుఃఖ్యాతెజః ప్రధానకత్వాత్ ఆదిత్యాదిజ్యోతిరంతరే
ణాపిధానకత్వాదితివా- ఏవంజాగ్రత్స్వప్నభోగద్వయేనత్ర యస్య జీ
వస్యతదుభయకారణకర్మక్షయే జ్ఞానశక్త్యవచ్ఛిన్నస్యసవాసనస్యాం
తఃకరణస్య కారణాత్మనావస్థానంతత్రాముస్థానంసుషుప్త్యవస్థాకారణ
మాత్రోపలంభేసుషుప్తిః అత్రజాగ్రత్స్వప్నభోగ్యాపవార్థజ్ఞానాభావేపి
సాక్ష్యాకారం సుఖాకారమవస్థాజ్ఞానాకారంచాపిద్యావృత్తిత్రయమ
భ్యుపేయతెఅహంకారాభావాచ్చ నైకాపేక్షావృత్తిః సుషుప్త్యభా
వప్రసంగాత్ అతఏవవృత్తయాంస్యోప లంభస్యాభావాన్న ప్రలయేప
వ్యాప్తిః తత్రకల్పనాబీజాభావాత్ - ఇహచసుఖమహమస్వాప్సం న
కించిదవేదిషమితి సుప్తోత్థితస్యపరామర్శాత్ అననుభవపరామర్శానుపప
త్తేః అంతఃకరణోపరమకాలేంనుభవజన్యత్వాచ్చ నతత్సంస్కారాభావేపి
స్మరణత్వానుపపత్తేస్మరణేతత్సంల్లేఖనీయమభావాచ్చ జాగ్రద్దశాయా
మన్యాప్నమిత్యనుభవానుపపత్తేః లింగాభావేనాశ్రయాసిద్ధ్యాద్యనుమా-
నస్యాసంభవాత్ అహంకారస్తూద్దానసమయ ఏవానుభూయతే సుషు
ప్తౌవిలీనత్వేన తస్యాననుభూతత్వాత్ స్మరణానుపపత్తేః ముఖప్రతిబిం
బాశ్రయదర్పణే జపాకుసుమలౌహిత్యాధ్యాసేనోక్తం ముఖమితిప్రతీ
తివదహంకారాశ్రయ సాక్షిచైతన్యాశ్రయత్వాదహమస్వాప్సమితిసా
మానాధికరణ్యప్రతీతి ర్నప్రునరహంసుఖీతివదాశ్రయతయా స్మృతిసం
శయవిషయీభూతం సాక్షిచైతన్యాశ్రయత్వనియమాదహంకారస్యైవ
ప్రమాణజన్యజ్ఞానాశ్రయత్వనియమాత్ ప్రమాత్వేనైవతత్కార్యతా
వచ్ఛేదాత్ అహంసుఖీత్యాపన్నీజనతావిద్యయాఏవకారణత్వాత్ అతఏవా

నాప్తవాక్యాదిజన్యపరోక్షవిభ్రమోప్యనిద్యావృత్తిరేవేత్యభ్యుపగమో
వేదాంతవిదాం - తత్రాంతఃకరణవృత్తిజనకసామగ్రీసంభవేపి ప్రమా
త్వాభావాపరాధేనాంతఃకరణస్యాసామర్థ్యాత్ నామాదిషు బ్రహ్మా
ధ్యాసస్తు ఇచ్ఛాధీనతయా భ్రమప్రమావిలక్షణా మనోవృత్తిరేవ కా
మాదివత్ తదుక్తం అతఏవచోదనాజన్యత్వా న్మానసీక్రియైవ సానజ్ఞాన
మితి ఏతేన తర్కస్యాపి మనోవృత్తిత్వం- వ్యాఖ్యాతం వ్యాప్యారోపేణ
వ్యాపక ప్రసంజనాత్మకస్య తస్యేచ్ఛాధీనతయా భ్రమప్రమా విలక్షణ
త్వాదితి- అతఏవమనననిదిధ్యాసనసహితే శ్రవణాఖ్యే వేదాంతవాక్యవి
చారే శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిదిధ్యాసితవ్య ఇత్యాదివిధిరుపపద్యతే తస్య చతు
ర్విధాన్వయ వ్యతిరేకాది తర్క రూపత్వాత్ దృగ్దృశ్యాన్వయవ్యతిరేకః
సాక్షిసాక్ష్యాన్వయవ్యతిరేకః ఆగమాపాయి తదవధ్యన్వయవ్యతిరేకః
దుఃఖిపరమప్రేమాస్పదాన్వయ వ్యతిరేకఇతి అనువృత్తవ్యావృత్తాన్వ
యవ్యతిరేకోపి పంచమః ఏతచ్చ సర్వేషాం వేదాంతానుకూలతర్కా
ణాం చతుర్లక్షణీ మీమాంసా ప్రతిపాదితానా ముపలక్షణ మిత్య
భియుక్తాః విస్తరస్తు వేదాంత కల్పలతికాయా మనుసంధేయః తదే
వం సుషుప్త్యవస్థాయా మస్యానందభోగస్తద్భోక్తా చ సుషుప్త్యభి
మానీ ప్రాజ్ఞ ఇత్యుచ్యతే ప్రకర్షేణాజ్ఞత్వాత్తదానీం విశేషావచ్ఛేదా
భావేన ప్రకృష్టజ్ఞత్వా ద్వా తదా చాంతఃకరణస్యలయే పితత్సంస్కార
ణావచ్ఛేదాన్న జీవాభావప్రసంగోనవా సార్వజ్ఞాపత్తిః ఈశ్వరాభేద
ప్రతిపాదనంచ శరీరేంద్రియాద్యభిమానరహితత్వే నోపచారాత్ త
త్సంస్కారస్య చ నిమిత్తకారణత్వేన సాక్ష్యాశ్రితకార్యోపాదాన కో
భావప్రవేశాన్నతచ్ఛేదేన సాక్షిభేదః జాగరణేత్వంతఃకరణస్య ప్రమా
తాశ్రిత కార్యోపాదానకోటౌ ప్రవేశాత్తచ్ఛేదేన ప్రమాతృభేదఏవ
సాక్షిణఏవచాధికోపాధివిశిష్టస్య ప్రమాతృత్వాన్న ప్రతిసంధానా ను
పపత్తిరితి ప్రమాతృమానప్రభేదేపి ప్రతిజ్ఞాహంనభిద్యతే సాక్షిబాహ్యా
ర్థవద్యస్మాత్తస్మాదాత్మేత్యుచ్యతే తతః వ్యభిచారోమిథో యద్వత్ప్ర

మాత్రాదేఃస్వసాక్షికఃసర్వమాత్రాద్యభావార్థే సాక్షిత్వాన్న తథా
త్మనఇతివార్తికకారపాదైః వ్యవహారదశయామపి సాక్షిభేదనిరాక
రణాత్ సుషుప్తౌతదభేదకల్పనం కేషాంచి న్మహామోహఏవేత్యవధేయం
ననుదుఃఖమహామస్వాప్సమితికస్య చిత్పరామర్శాత్ సుషుప్తౌదుఃఖా
నుభవోప్యస్తునతదానీందుఃఖసామగ్రీవిరహాత్ సుఖస్యచాత్మ స్వరూప
త్వేననిత్యత్వాత్ శయ్యాదేరసమీచీనత్వేనచ దుఃఖమిత్యుపచారాత్ దుః
ఖమహామస్వాప్సమితిప్రత్యయోపపత్తిః అథవావస్థాత్రయస్యాపి త్రైవి
ధ్యాంగీకారాత్ సుషుప్తావపిదుఃఖముపపద్యతే తథాహిప్రజ్ఞానం జా
గ్రజ్జాగ్రత్ శుక్తిరజతాదివిభ్రమో జాగ్రత్స్వప్నః శ్రమాదినాస్తబ్ధీభా
వోజాగ్రత్సుషుప్తిఃఏవంస్వప్నేమంత్రాదిప్రాప్తిఃస్వప్నజాగ్రత్ స్వప్నే
పి స్వప్నమయాదృష్టఇతిబుద్ధిః స్వప్నస్వప్నః। జాగ్రద్దశాయాం కథ
యితుంనశక్యతే స్వప్నావస్థాయాంచయత్కించిదనుభూయతేతత్స్వ
ప్నసుషుప్తిః ఏవంసుషుప్త్యవస్థాయామపిసాత్వికీయా సుఖాకారా వృ
త్తిః సాసుషుప్తిజాగ్రత్ తదనంతరం సుఖమహామస్వాప్సమితి ప
రామర్శః తత్రైవయారాజసీవృత్తిః సాసుషుప్తిస్వప్నఃతదనంతరమే
వదుఃఖమహామస్వాప్సమితిపరామర్శోపపత్తిః ఏవంతామసీవృత్తిఃసు
షుప్తిసుషుప్తిః తదనంతరంగాఢంమూఢోహమస్వాప్సమితిపరామర్శఃయ
థాచైతత్తథావాసిష్ఠవార్తికకామృతాదౌస్పష్టం ఏవమధ్యాత్మం విశ్వః
అధిభూతంవిరాట్ అధిదైవంవిష్ణుః అధ్యాత్మంజాగ్రత్ అధిదైవంపా
లనం అధిభూతంసత్వగుణః ఏవమధ్యాత్మంతైజసః అధిభూతంహిరణ్య
గర్భః అధిదైవంబ్రహ్మా అధ్యాత్మంస్వప్నః అధిదైవంసృష్టిః అధి భూ
తంరజోగుణః ఏవమధ్యాత్మంప్రాజ్ఞః అధిభూతమవ్యాకృతం అధి దై
వంరుద్రం అధ్యాత్మం సుషుప్తిః అధిదైవంప్రలయః అధిభూతంతమో
గుణః ఏవమధ్యాత్మాధిభూతాది దేవానామేకత్వాత్ ప్రణవావయవ
త్రయసహితానాముపహితానామేతేషామైక్యోపాసనయా హిరణ్య
గర్భలోకప్రాప్తిః అంతఃకరణశుద్ధిద్వారాక్రమముక్తిశ్చ ఏతత్సర్వే

పాధినిరాకరణేన సాక్షిచైతన్యమాత్రజ్ఞానేతు సాక్ష్యేవ మోక్షఇతి-తే దేవం త్రయాణామవస్థాత్రయసహితానాం విశ్వతైజసప్రాజ్ఞానామవిద్యాత్మకత్వాద్ద్రశ్యత్వేన మిథ్యాత్వాదనుపహితః కేవలః సాక్షీ తురీయాఖ్యోఽహమస్మీత్యర్థః ఏవం వ్యవహారతః సర్వవ్యవస్థోపపత్తేః పరమార్థతః కస్యాపివ్యవస్థాయా అభావాన్న కాప్యనుపపత్తిః విస్తరేణ చైతత్ప్రపంచితమస్మాభిర్వేదాంతకల్పలతికాయామిత్యుపరమ్యతే॥ నను జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థాసహితానాం త్రయాణామపి తదభిమానినాం మిథ్యాత్వాత్ తత్సాక్షిణోఽపి మిథ్యాత్వం స్యాదవిశేషాదిత్యాశంక్య విశేషాభిధానేన సాక్షిణః సత్యత్వమాహ॥ ౭॥

శ్లో॥ అపి వ్యాపకత్వాద్ధితత్వప్రయోగాత్ స్వతః సిద్ధభావా
దనన్యాశ్రయత్వాత్। జగత్తుచ్ఛమేతత్సమగ్రం తదన్య
త్తదేకోఽవశిష్టః శివః కేవలోఽహం॥ ౮॥

న దృష్టేర్ద్రష్టారం పశ్యేరితి సాక్షిణం ప్రకృత్యాతోఽన్యదార్తమితి శ్రుతేః సాక్షిణోఽన్యత్సర్వం జగత్తుచ్ఛం నను సాక్షీ బాధావధిత్వాత్ భ్రమాధిష్ఠానతయాజ్ఞాతత్వాచ్చ తద్భావగ్రాహకాభావాచ్చేత్యాద్యనుక్తసముచ్చయార్థోఽపిశబ్దః అథ యదల్పం తన్మర్త్యమితి శ్రుతేః పరిచ్ఛిన్నత్వతుచ్ఛత్వయోః సమవ్యాప్తత్వాత్పరిచ్ఛిన్నస్య నివృత్త్యా తుచ్ఛత్వేఽప్యనివృత్తేరిత్యాహ వ్యాపకత్వాదితి సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మేతి సర్వాత్మత్వోపదేశేన దేశకాలాపరిచ్ఛిన్నత్వాదాకాశాదీనాంచ దేశకాలపరిచ్ఛిన్నత్వేప్యాపేక్షికమహత్త్వేన వ్యాపకత్వోపచారాత్ నను సర్వవ్యాపకత్వేన సత్యత్వాద్భావరూపత్వాచ్చాత్మనః దుఃఖనివృత్తిరూపః నాపి సుఖరూపః సుఖస్యానిత్యత్వేన నిత్యాత్మస్వరూపత్వానుపపత్తేః తథాచాత్మస్వరూపో మోక్షో పురుషార్థ ఏవేత్యాశంక్య నేత్యాహ హితత్వప్రయోగాదితి హితత్వం పురుషార్థత్వం తదేతత్ప్రేయః పుత్రాత్ప్రేయో విత్తాత్ప్రేయోఽన్యస్మాత్సర్వస్మాదంతరం యదయమాత్మేతి యో వై భూమా తత్సుఖం ఏష ఏవ పరమ ఆనందః విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మేత్యాద్యా

దిభిశ్శ్రుతిభిః తస్య పరమానందరూపత్వోపదేశాత్ తస్య చ నిత్యత్వేపి లోకే
ధర్మజన్యత్వత్తదంతఃకరణవృత్తిత్వే తదుత్పత్తివినాశోపచారః అజ్ఞాన
వ్యవహితత్వాచ్చ తస్యాప్రాప్తస్యైవజ్ఞానమాత్రాదవిద్యానివృత్త్యా ప్రా
ప్తిరివభవతీతి తదుద్దేశేన ముముక్షుప్రవృత్త్యుపపత్తిః అధ్యస్తస్య ప్రపంచ
స్య దుఃఖరూపస్యాధిష్ఠానత్వాత్ సఏవాభావఇతి దుఃఖాభావరూపత్వే
నాపితస్య పురుషార్థత్వాత్ నను మోక్షే సుఖం సంవేద్యతే నవా-నాద్యః
తదానీం దేహేంద్రియాద్యభావేన తద్వ్యంజకాభావాత్ వ్యంజకాభావే
పితత్సంవేదనాభ్యుపగమే సంసారదశాయామపి తథాప్రసంగాత్ నద్వి
తీయః అపురుషార్థతాపత్తేః జ్ఞాయమానస్యైవ తస్య పురుషార్థ
త్వాత్ అతఏవశరర-రాత్రవ్యోజినోరి వేశవైష్ణవంమన్యానానాముద్గార
ఇతి చేన్నేత్యాహ స్వతస్సిద్ధాభావాదితి స్వప్రకాశజ్ఞానరూపత్వాదిత్య
ర్థః యద్యపి సంసారదశాయామవిద్యావృతరూపత్వాదాత్మా పరమా
నందరూపతయా న ప్రకాశతే తథాపి తత్త్వవిద్యయా అవిద్యానివృత్తౌ స్వప్రకా
శతయా స్వయమేవ పరమానందరూపేణ ప్రకాశత ఇతి న వ్యంజకాపేక్షా
నను సుఖస్య స్వప్రకాశజ్ఞానరూపత్వేపి నాత్మరూపతా జ్ఞానస్య ధాత్వ
ర్థరూపతయా క్రియాత్వేన సాశ్రయత్వాత్ జానామీతి ప్రతీతేః జ్ఞాన
మహమస్మీత్యప్రతీతేశ్చ తథా చ కథమద్వైతవాద ఇత్యాశంక్య నేత్యా
హ అనన్యాశ్రయత్వాదితి - యస్మాత్ఛాందోగ్యోపనిషచ్ఛ్రేష్ఠాయ ఆత్మా
సర్వాంతరః సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మేతి శ్రు
తేః స్వప్రకాశజ్ఞానానంద రూప ఏవాత్మా అంతఃకరణతాదాత్మ్యా
ధ్యాసేన చ తద్వృత్తౌ జ్ఞానాధ్యాసాజ్జానామీతి సదాశ్రయత్వప్రతీతిః ధా
త్వర్థస్యోత్పత్తివినాశవత్త్వం చాంతఃకరణవృత్తేరేవ నతు జ్ఞప్తిరూపస్య
జ్ఞానస్య సర్వాధిష్ఠానత్వే నాన్యాశ్రయత్వాభావాన్నద్వైతకా
పత్తిః తేన జ్ఞానసుఖాత్మక ఆత్మా సత్యస్తద్భిన్నం చ సర్వం జగ
దసత్యమితి సిద్ధం నను సర్వస్య జగతస్తుచ్ఛత్వే తన్నిషేధే నాత్మన
స్త్వప్రతిపత్తిస్స్యాత్ నహి శశవిషాణం నిషిధ్యతే క్వచిత్ప్రతిమి

తం క్వచిన్నిషిధ్యతఇతిన్యాయాత్ తథాచనిషేధానుపపత్త్యైవనగజత
స్తుచ్ఛత్వమితిభావః॥ ౯॥

శ్లో॥నచైకంతదన్యద్ద్వితీయంకుత స్స్యాన్నవాకేవలత్వం న
చాకేవలత్వం।నశూన్యంనచాశూన్యమద్వైతకత్వాత్క
థంసర్వవేదాంతసిద్ధం బ్రవీమి॥ ౧౦॥

ఏకత్వసంఖ్యాయోగిఏకంతదపేక్షాబుద్ధిజన్యద్విత్వసంఖ్యాయోగి ద్వితీయం తతఏకాభావేద్వితీయంకుతః స్యాత్ ద్వితీయంచ తృతీయాదీనామప్యుపలక్షణం నస్త్వేకమేవాద్వితీయమితిశ్రుత్యా ఏకత్వం ప్రతిపద్యతేఇత్యాహ నవాకేవలత్వం ఏకత్వంతస్యావిశ్యకత్వాత్ యద్యాత్మన ఏకత్వంశ్రుత్యాన్నప్రతిపాద్యతేతర్హిప్రత్యక్షాదిప్రమాణవశాదనేకత్వమేవస్యాదితిచేన్నేత్యాహనచాకేవలత్వమితినేహనానాస్తికించనఏకమేవాద్వితీయంఅథాతఆదేశోనేతినేతీత్యాది శ్రుతిభ్యఃతర్హిసర్వప్రతిషేధాచ్ఛూన్యమేవస్యాదితినేత్యాహనశూన్యమితిఅసన్నేవసభవతిఅసద్బ్రహ్మేతివేదచేత్ అస్తిబ్రహ్మేతిచేద్వేదసంతమేనంతతోవిదురితి- సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మసదేవసోమ్యేదమగ్రఆసీదిత్యుపక్రమ్య ఐతదాత్మ్యమిదంసర్వంతత్సత్యంసఆత్మాతత్త్వమసీత్యాదిశ్రుతిభిఃసత్యత్వప్రతిపాదనాత్ సర్వభ్రమాధిష్ఠానత్వాత్సర్వబాధావధిత్వాచ్చతర్హిసత్యత్వజ్ఞానత్వాదిధర్మవదపిస్యాన్నేత్యాహనచశూన్యమితిఏకమద్వితీయమితిపదద్వయేన సర్వప్రతిషేధస్యైవకారేణధర్మధర్మిభావాదిభేదాభేద ప్రతిషేధాత్ సర్వత్రహేతుమాహ అద్వైతకత్వాదితి ద్విధితంద్వితంతస్యభావోద్వైతంతదుక్తం వార్తికే-ద్విధితం ద్వీతమిత్యాహు స్తద్భావో ద్వైతముచ్యతఇతి నవిద్యతేద్వైతం ద్విధాభావోయత్ర తదద్వైతమిత్యక్షరార్థః సలిలఏకోద్రష్టాద్వైతఇతిశ్రుతేః ప్రతియోగిజ్ఞానస్యైవ లాఘవేనాభావబుద్ధౌకారణత్వాత్ ద్వైతస్యానిర్వచనీయతాంగీకారేణ ప్రత్యక్షాదివేద్యత్వాన్నిషేధోపపత్తిరిత్యర్థః తర్హ్యేతాదృశ ఆత్మాంగులినిర్దేశేనప్రతిపాద్యతామితినేత్యాహకథం బ్రవీమీతిమూకత్వేపి అద్వై

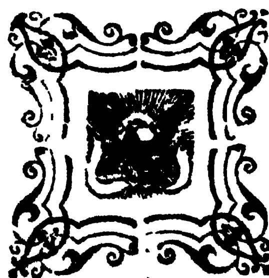
తత్త్వేనవాగవిషయత్వాత్ అవచనేనైవ ప్రోవాచ యతోవాచో నివ ర్తంతే అప్రాప్యమనసాసహ అవిజ్ఞాతే విజ్ఞాతారమరేకేన విజానీయాదిత్యాదిశ్రుతిభ్యః వాగవిషయత్వే వేదాంతానాంకథం తత్రప్రామాణ్యమితి చేత్ అవిషయత్వేప్యస్మిన్ తదాకారవృత్తిమాత్రేణ తదవిద్యానివర్తకత్వాదిత్యాహ సర్వవేదాంతసిద్ధమితి తథాచశ్రుతిః॥ యస్యామతం తస్య మతంమతం యస్యనవేదసః॥ అవిజ్ఞాతంవిజానతాంవిజ్ఞాతమవిజానతాం॥ యన్మనసానమనుతే యేనాహుర్మనోమతం॥ తదేవబ్రహ్మత్వం విద్ధినేదం యదిదముపాసతఇత్యాద్యావిషయత్వ మాత్మనోదర్శయతితదేవం వే దాంతవాక్యజన్యాఖండాకారవృత్త్యా అవిద్యానివృత్తౌతత్కల్పితసకలా నర్థనివృత్తౌ పరమానందరూపః సన్ కృతకృత్యోభవతీతిసిద్ధమ్॥

నత్వామితంవ్యాసమశేషమర్థం రమ్యైర్జ్ఞసూత్రైరపియోబబంధ| వి నాపితైఃసంగ్రథితాఖిలార్థం తంశంకరంనౌమిసురేశ్వరంచ॥ ౧॥ ఘు రఫలహార్యార్థవహశ్చింతామణిరివ నిబంధోయం । మధుసూదనేన మునినావిహితోగుణినాంవినోదాయ॥ ౨॥ యదత్రసౌష్ఠవంకించిత్త త్సర్వమేవగురోర్మహి। యదత్రసౌష్ఠవంకించిత్తద్గురోరేవమేనహి॥ ౩॥ బ హుయాచనయామయాయమల్పో బలభద్రస్యకృతేకృతోనిబంధః । య దదుష్టమిహాస్తియచ్చదుష్టం తదుదారాస్సుధియోవివేచయంతు॥

ఇతిశ్రీపరమహంసపరివ్రాజకాచార్యశ్రీవిశ్వేశ్వరసరస్వతీభ గవత్పూజ్యపాదశిష్య శ్రీమధుసూదనసరస్వతీవిరచితః.

సిద్ధాంతబిందుస్సమాప్తః.

ఓంతత్సత్.

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

హస్తామలక ద్వాదశశ్లోకప్రారంభః.

నిమిత్తంమనశ్చక్షురాదిప్రవృత్తౌ నిరస్తాఖిలోపాధి రాకాశక
ల్పః।రవిర్లోకచేష్టానిమిత్తంయథాయ స్సనిత్యోపలబ్ధి స్వరూపోఽహ
మాత్మా॥౧॥ యమగ్న్యుష్ణవన్నిత్యబోధస్వరూపం మనశ్చక్షురాదీన్య
బోధాత్మకాని।ప్రవర్తంతఆశ్రిత్య నిష్కంపమేకం- స,॥ ౨ ॥ ముఖా
భాసకోదర్పణేదృశ్యమానోముఖత్వాత్పృథక్త్వేననైవాస్తివస్తు। చి
దాభాసకోధీషుజీవోఽపితద్వత్॥- స,॥ ౩ ॥ యథాదర్పణాభావ ఆభా
సహానౌముఖంవిద్యతే కల్పనాహీనమేకం । తథాధీవియోగే నిరాభా
సకోయః- స,॥౪॥ మనశ్చక్షురాదేర్వియుక్తస్స్వయంయో మనశ్చక్షు
రాదేర్మనశ్చక్షురాదిః।మనశ్చక్షురాదేరగమ్యస్వరూపః-స,॥౫॥ యఏ
కోవిభాతిస్వతశ్శుద్ధచేతాః ప్రకాశస్వరూపోఽపినానేవధీషు। శరావోద
కస్థోయథాభానురేకః-స, ౬॥ యథాఽనేకచక్షుఃప్రకాశోరవిర్నక్రమే
ణప్రకాశీకరోతిప్రకాశ్యం।అనేకాధియోయస్తథైకప్రబోధః- స.॥౭॥వి
వస్వత్ప్రభాతంయథారూపమక్షంప్రగృహ్ణాతినాభాతమేవం వివస్వాన్,
తథాభాతఆభాసయత్యేకమక్షం- స,॥౮॥ యథాసూర్యఏకోఽప్స్వనేకశ్చ
లాసుస్థిరాస్వప్యనన్యద్విభావ్యస్వరూపః।చలాసుప్రభిన్నస్సుధీష్వేకఏవ
స,॥౯ ॥ ఘనచ్ఛన్నదృష్టిర్ఘనచ్ఛన్నమర్కంయథామన్యతే నిష్ప్రభం
చాతిమూఢః।తథాబద్ధవద్భాతియోమూఢదృష్టేః-స,॥౧౦॥ సమస్తేషువ
స్తుష్వనుస్యూతమేకస్సమస్తానివస్తూనియంనస్పృశంతి। వియద్వత్సదాశు
ద్ధమచ్ఛస్వరూపః-స,॥ ౧౧ ॥ ఉపాధౌయథాభేదతాసన్మణీనాంతథాభే
దతాబుద్ధిభేదేషుతేఽపి। యథాచంద్రికాణాంజలేచంచలత్వం తథాచంచ
లత్వంతవాపీహవిష్ణో॥౧౨॥ ఓంతత్సత్.

